

HALDENKANALEN

APRIL 2019

Unike naturopplevelser

Åtte mil med vakkert landskap, unike sluseanlegg og majestiske dampbåter. Det er Haldenkanalen. Hele denne grenseregionen byr på gode opplevelser, spennende næringsliv og kulturminner på rekke og rad.

Denne utgaven av Grenseland er viet Haldenkanalen, den menneskeskapte delen av Haldenvassdraget.

Grenseland

Grenseland

Aremark

Innbyggere: 1.357
Areal: 319 km²
Kommunesenter: Fosby
Ordfører: Geir Aarbu (Sp)

Aurskog-Høland

Innbyggere: 16.500
Areal: 962 km²
Kommunesenter: Bjørkelangen
Ordfører: Roger Evjen (Ap)

LEDER

Kanal til glede og nytte

Mye har endret seg i og langs Haldenvassdraget og Haldenkanalen. Tømmerfløtingen er borte. Nå er det båtliv og rekreasjon som i all hovedsak har tatt over. Med bedre veier, flere biler og endret infrastruktur har kommunene langs vassdraget endret fokus.

Denne utgaven av Grenseland er i sin helhet viet Haldenvassdraget og Haldenkanalen. For ordens skyld skal vi kort forklare forskjellen på de to begrepene. Haldenvassdraget er skapt av naturen. Hovedkilden finner vi i Nes i Akershus. En rekke innsjøer, bekker og elver går etter hvert sammen. Vi har Mjermen, Setten, Bjørkelangensjøen og Hemnessjøen. Etter hvert havner vannet i Skulerudsjøen, og der starter Haldenkanalen. Den er menneskeskapt og består av åtte mil farbar vannvei med tre unike sluseanlegg; i Ørje, i Strømsfoss og i Brekke.

I gamle dager var det nord-sør aksene langs vassdraget som var viktigst. Kommunikasjon, handel og arbeidsplasser ble utvekslet langs denne aksene. I dag er det stort sett en øst-vest fokusering. I Aurskog-Høland er det Fet, Lillestrøm og Oslo som i all hoved-

sak gjelder. Ei8 deler Marker på tvers. Da er det Mysen, Askim, Oslo og Sverige som betyr mest. Aremark er unntaket. Der er det ikke samme øst-vest fokus. I stedet er mye rettet sørover mot Halden.

Halden, byen nederst i vassdraget, har på sin side nesten ikke noe fokus rettet nordover. For de fleste haldensere finnes det ikke mye av interesse nord for Brekke sluser. Slik bør det ikke være. I tillegg til kanalens verdi som turistmagnet, er det et faktum at Halden henter sitt drikkevann fra vassdraget. Derfor burde man være ekstra interessert i hva som gjøres lenger nord.

Det fantastiske anlegget Haldenkanalen har gjort mer for vår region enn de fleste i dag er klar over. Kanaliseringen av Haldenvassdraget la grunnlaget for økt velstand på bygdene, og større tilgang til tømmer la grunnlaget for utviklingen av Halden by. Haldenserne har ekstra god grunn til å være takknemlige for den innsatsen kanalbyggerne la ned. Uten kanalen ville Saugbrugsforeningen neppe sett dagens lys. Og uten Saugbrugs ville Haldens utvikling vært en helt annen.

Med årene ble Haldenkanalen mer og mer benyttet til rekreasjon og kommunikasjon. Tømmerfløtingen opphørte tidlig på 1980-tallet. Nå er det reiseliv og fritidssysler som preger kanalen. Både lokalbefolkning og besøkende bruker vassdraget og kanalen til fiske, bading, båtliv og padling. Kanalen, med sine flotte dampbåter og andre velholdte skip, er en turistmagnet med et stort potensial.

Det er et krevende arbeid å holde kanalen i orden. Haldenvassdragets Kanalselskap jobber kontinuerlig med de tekniske anleggene, og de siste årene er det investert store beløp. Haldenkanalen Regionalpark har som oppgave å legge forholdene til rette for alle som vil drive næring eller annen virksomhet langs kanalen. Regionalparken skal også bygge merkevare og bidra til å trekke folk til regionen. For å få mest mulig ut av kanalen og vassdraget, er det viktig at vannkvaliteten blir bedre. Det er satt inn mange tiltak de siste tiårene. Haldenvassdraget Vannområde jobber kontinuerlig med vannkvalitet, tiltak og informasjon.

Sommer i Grenseland kommer ut i juni

Neste utgave av Grenseland kommer ut før pinse og vil omfatte store og små begivenheter i vårt distrikt. De som ønsker å annonsere i Sommer i Grenseland må bestille annonseplass innen 17. mai. Kontaktinfo står nederst på siden.

Kongen kommer

Tirsdag 30. april kommer Kong Harald til Ørje. På programmet står blant annet et besøk på Haldenvassdragets Kanal-museum. I tillegg til å besøke Ørje skal Kongen samme dag til Skiptvet.

SVENSKE ARTIKLER

Noen stusser kanskje over at denne utgaven har noen artikler på svensk. Grunnen til det er at Grenseland er et populært magasin også på svensk side. Dessuten er vi her i grenseregionen godt kjent med både Sverige og svensk språk. Våre dyktige svenske medarbeidere bidrar til å gjøre innholdet ekstra eksotisk og spennende gjennom bruken av sitt morsmål.

Halden

Innbyggere: 31.177
Areal: 642 km²
Kommunesenter: Halden
Ordfører: Thor Edquist (H)

Marker

Innbyggere: 3.592
Areal: 413 km²
Kommunesenter: Ørje
Ordfører: Kjersti Nythe Nilsen (Ap)

Rømskog

Innbyggere: 673
Areal: 183 km²
Kommunesenter: Rømskog
Ordfører: Thor Håkon Ramberg (KrF)

– Vi har (nesten) alt

Grete Flæsen Elgetun og Camilla Nordmo sitter på hvert sitt kontor i Fellesbygget på Ørje. Begge jobber de med reiseliv, og ett av målene er å få satt Haldenkanalen ettertrykkelig på kartet.

ØYVIND OTTERSEN, TEKST OG FOTO

Grete er reiselivskoordinator i Visit Indre Østfold. Camilla har mange hatter. Hun driver Taraldrud gård og er sentral i Matfatet. Men to dager i uka jobber hun for Haldenkanalen Regionalpark.

– De to driftige damene legger kropp og sjel i arbeidet. De legger ikke skjul på at det er en inspirerende og morsom jobb å markedsføre herlighetene langs Haldenkanalen.

– Vi har et stort mangfold, og det betyr at både dagsturer og ukesturer vil gi stort utbytte, sier Elgetun.

Masse aktiviteter

Området langs Haldenkanalen byr på attraktiv og variert natur. Båtliv, brett og kano, fiske, skogssturer og sykkelsturer er bare noen av aktivitetene som tilbys. Langs kanalen går for eksempel nasjonal sykkelrute nummer 9. Fugleelskere kan benytte seg av de to fuglekikketårnene i naturreservatet Gjølssjøen sør for Ørje

– Vi har også stor variasjon i overnattingstilbudet. Vi har campingplasser, hytter og gapahuker langs hele kanalen. Og vi har Spahotellet i Rømskog i den andre enden av skalaen. Kirkeng Camping i Aremark er for øvrig Østfolds eneste 4-stjerners campingplass.

Merkevarebygging

En viktig oppgave for Grete og Camilla er merkevarebygging. Derfor jobbes det godt med markedsføring via nett og brosjyrer.

– Vi retter oppmerksomheten mot både utlandet og nærområdene. Vi har en taknemlig jobb. Haldenkanalen er et fantastisk produkt å selge. Folk er fornøyde, og besøksstatistikken viser at pilen peker oppover, sier de to kreative damene som trives godt i det nyetablerte kompetansemiljøet i Fellesbygget i Ørje.

Reiselivskoordinator Grete Flæsen Elgetun mener at Haldenkanalen er et fantastisk reiselivsprodukt.

Camilla Nordmo jobber for Regionalpark Haldenkanalen to dager i uka.

GRÄNSÖVERSKRIDANDE
PROJEKT

FRAMTIDEN BÖRJAR NU
UPPLEVELSER
16 KOMMUNER
VÄRMLAND - DALSLAND - ÖSTFOLD
— SNABBA TÅG MELLAN —
OSLO - STOCKHOLM - GÖTEBORG
LIVSKRAFTIGT &
MILJÖVÄNLIGT
UNIONSLEDEN
MOSS-KARLSTAD - MODERNA VÄGAR - E18
SPELAR PÅ SAMMA LAG

Vi knyter ihop offentliga myndigheter över gränsen.
www.varmost.net

Fra Ydersnes til Tistedal

Det er tre slusesteder i Haldenkanalen. Total løftehøyde er 39 meter. Brekke sluser er Nord-Europas høyeste sluser med 27 meter, fordelt på fire slusekammer. Strømsfoss sluse har to meter løftehøyde og ett slusekammer, mens Ørje sluser har ti meter løftehøyde og tre slusekammer.

Haldenkanalen er en rekke avlange innsjøer forbundet av elver og kanaler øst i Østfold og Akershus. Kanalen går parallelt med riksgrensen mot Sverige.

Kilden er ved Dragsjøhanken (286 m.o.h.), sør for Arnes i Akershus, og utløpet er i Iddefjorden i Halden. Kanalen består av store grunne innsjøer. Fra nord mot sør heter sjøene Flolangen, Floen, Bjørkelangen, Botnersjøen, Fossersjøen, (sideinnsjøene Setten, Mjermen og Øgderen), Skulerudsjøen, Rødenessjøen, Øymarksjøen, Aremarksjøen, Aspern og Femsjøen. Sjøene er forbundet med korte elver. Hovedstrengen dannes av Haretonelva, Lierelva, Hølandselva, Ørjeelva, Stenselva og til slutt Tista, som renner fra Femsjøen og ut i Iddefjorden. Haldenvassdraget er vernet i henhold til Verneplan I for vassdrag.

1 Ydersnes

Liten enkel gjestebrygge, kun for daggjester. Ikke avgift. Enkelt miljøtoalett.

2 Skulerud

I nordre ende av Skulerudsjøen i Aurskog-Høland ligger Skulerud. Det var endestasjonen for den smalsporede Urskog-Hølandsbanen, der det populære toget Tertitten trafikkerte strekningen mellom Skulerud og Sørumsand.

Gjestebrygge med strømtilgang, kr 100,- pr. natt. Selvbetjeningskasse på servicehuset. Servicehus m/ handikoptoalett. Dusj krever nøkkelkort som koster kr 200,- pr. sesong. Kortet gjelder også for Ørje, Tistedal og Østre Otteid. Kortet gjelder også for kloakkoppsugingsanleggene på Skulerud, Tistedal og Østre Otteid.

Henvendelse tlf. 92 82 66 10.

Ett kort pr. fritidsbåt/bil. Båtutsettingsrampe. Selvbetjeningskasse ved utsettingsrampa.

3 Ørje

Ørje sluser i Marker ligger mellom Øymarksjøen og Rødenessjøen. Slusene ble bygget i årene 1857-1860, samtidig med Strømsfoss sluser. Slusene er hånddrevet, akkurat som de var ved åpningen i 1860.

Oppstrøms: Gjestebrygge med strømtilgang, kr 100,- pr. natt. Servicehus med handikoptoalett. Dusj krever nøkkelkort som koster kr 200,- pr. sesong. Kortet kan kjøpes på Sluseporten Båtcafé, Kanalmuseet og Mosbæk bensinstasjon i Ørje. Kortet gjelder også for Skulerud, Tistedal og Østre Otteid. Ett kort pr. fritidsbåt/bil. For Ørje kan også nøkkelkort kjøpes for kr 50,- pr. dag. Kortet betales med kr 200,- og tilbakebetaling skjer når kortet leveres tilbake. Båtutsettingsrampe.

Ca. 300 m gangavstand til bensinstasjon. Gratis trådløst nettverk i gjestehavna.

Ørje sluser: Sluseanlegg fra 1860. 10 m løftehøyde, 3 slusekammer.

Nedstrøms: Gjestebrygge ved Kanalmuseet: kr 50,- pr. natt. Ikke strøm.

Høvleritomta: Gjestebrygge: kr 50,- pr. natt. Båtutsettingsrampe: Selvbetjeningskasse ved utsettingsrampa. Ikke strøm. Gratis trådløst nettverk i gjestehavna oppstrøms Ørje.

4 Ysterudvika

Båtutsettingsrampe.

5 Østre Otteid

Gjestebrygge med strømtilgang kr 100,- pr. natt. Servicehus med handikoptoalett. Dusj og klesvask krever nøkkelkort som koster kr 200,- pr. sesong. Kortet gjelder også for Skulerud, Ørje og Tistedal. Videre gjelder kortet for kloakkoppsugingsanlegget i Østre Otteid, Skulerud og Tistedal. Selvbetjeningskasse på servicehuset. Båtutsettingsrampe. Gratis trådløst nettverk i gjestehavna.

6 Strømsfoss

Strømsfoss sluse i Aremark har to porter og ett kammer. Slusa, som sto ferdig i 1860, ligger mellom Aremarksjøen og Øymarksjøen. Slusekanalen ble hugget ut i fjellet drøyt femti meter fra fossen og det naturlige elveløpet. Dermed ligger landhandleriet og kanaltangen på en øy i kanalen.

Gjestebrygge bak landhandel og gjestebrygge vest for Kanaltangen, begge med strømtilgang, kr 100,- pr. natt.

Gjestebrygge øst for Kanaltangen, kr 50,- pr. natt. Selvbetjeningskasse på uthus ved slusemesterboligen.

Passasjerbåtbrygge nord for slusene har oppsugingsanlegg for kloakk fra båter. Ta kontakt med slusemester. Servicehus vest for slusemesterbolig med handikoptoalett. Myntautomat, kr 10,- for å dusje. Sluse fra 1860. 2 m løftehøyde. Båtutsettingsrampe nedstrøms fossen, ved «Møllerens Hus».

7 Skjæra

Gjestebrygge. Grunn adkomst. Kun for daggjester. Ikke avgift. Enkel toalettløsning.

8 Skodsberg

Solid steinbrygge på vestsida av kanalen. Kun for daggjester. Ikke avgift. Båtutsettingsrampe nord for Skodsberg Bru på østsida av kanalen.

9 Tripperød

Gjestebrygge. Kun for daggjester. Ikke avgift.

10 Brekke

Brekke sluser i Halden ligger mellom Femsjøen og Aspern. Det opprinnelige anlegget sto ferdig i 1853. Nåværende sluser sto ferdig i 1924.

Gjestebrygge oppstrøms og nedstrøms slusene, kr 50,- pr. natt. Selvbetjeningskasse på uthus ved nest øverste sluseport. Enkelt miljøtoalett oppstrøms. Servicehus ved parkeringsplass med handikoptoalett og dusj.

Brekke sluser: Sluseanlegg fra 1924. Nord-Europas høyeste sluseanlegg med 27 m løftehøyde. Fire slusekammer.

Anleggsbrygge: Gjestebrygge, kr 50,- pr. natt, selvbetjeningskasse på uthus ved nest øverste sluseport ved Brekke sluser. Enkelt miljøtoalett.

11 Tistedal

En båttur på Haldenkanalen starter eller slutter i Tistedal. DS «Turisten» og MS «Strømsfoss» har anløp her ved Tangen brygge.

Tistedal i Halden kommune er et av landets eldste og mest tradisjonsrike industristeder. Norges første store industribedrift, Bomulds-spinderiet, ble anlagt her i 1813.

Gjestebrygge med strømtilgang, kr 100,- pr. natt. Selvbetjeningskasse på servicehuset. Servicehus: Dusj krever nøkkelkort som koster kr 200,- pr. sesong. Kortet gjelder også for Skulerud, Ørje og Østre Otteid. Videre gjelder

AKERSHUS

AURSKOG-HØLAND

RØMSKOG

MARKER

SVERIGE

AREMARK

ØSTFOLD

Halden

Brække

Tistedal

Stenselva

Trollnes-tjønn

Store Èrte

Hølvann

Villmarksveien

Aspern

106

21

21

21

21

21

21

21

21

21

115

125

126

21

OSLO

E-18

4

3

Ørje

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

21

kortet for oppsugingsanlegget i Tistedal og for oppsugingsanlegget på Skulerud og Østre Otteid. Kortet kjøpes på Best Bensinstasjon i Tistedal. Bensinstasjonen har egen brygge nedstrøms gjestetavna. Ett kort pr. fritidsbåt/bil. Båttutsettingsrampe.

12 Rømskog
Øvre del av Dalslands kanal. Mulighet for båtutsetting og enkle overnattings- og toalett-løsninger.

BÅTSTØRRELSE I KANALEN: Maks mål i hovedleden Tistedal-Skulerud: 1,6 m dyptgående, 6,0 m bredde, 24,0 m lengde og 5,7 m masthøyde. I Hølandselva (nordover fra Skulerud til Ydersnes) varierer maks dybde og høyde sterkt med vannføringen.

Bolig og fritidsbolig i ett. Slik kan du bo i Østfolds perle; Rømskog. Foto: Jørn A. Fjeld.

Østfolds perle

Rømskog kaller seg Østfolds perle. Dette bildet forteller mye om hvorfor. Det finnes mange slike idyller i Rømskog.

ØVIND OTTERSEN, TEKST

Det er ikke rart at mange har hytte i Rømskog. Her er det flott natur, mye fisk og masse deilig stillhet. De fastboende, derimot, trenger ikke hytte. De har bolig og fritidsbolig i ett.

Via Otteid

Rømskog er med i Haldenkanalen Regionalpark, men kommunen sokner ikke direkte til vassdraget. «Vannskillet» går på fjellet der Rømskog og Marker møtes.

Historisk sett er Rømskogs link til Haldenvassdraget blant annet knyttet til det faktum at Rømskog og Rødenes tidligere var én kommune. Dessuten ble det fløtet tømmer ned til Stora Lee og derfra over til Haldenkanalen gjennom anleggene på Østre og Vestre Otteid.

Rømskog er Østfolds minste kommune. Og kanskje den vakreste. Kommunen ligger helt oppe i det nordøstre hjørnet av fylket. Nesten som en arm inn i Akershus. Det er da også Setskog i Aurskog-Høland i Akershus som er Rømskogs nærmeste nabo. Rømskogs unge går på skole på Bjørkelangen, og mange voksne jobber der.

Østfold

For noen år siden spurte vi daværende ordfører Nils Nilssen (Ap) om rømsjingene er østfoldinger eller akershusinger.

- Jeg har Østfold-bunad, svarte Nilssen.

ØYVIND OTTERSEN, TEKST OG FOTO

Anne Kari Holm er varaordfører i Halden, bonde på Idd og opprinnelig fra Oslo. Hun er opptatt av vannkvaliteten i hele Haldenvassdraget og er styreleder i Vannområdet. – Hva bøndene i Aurskog-Høland gjør har betydning for Halden og resten av vassdraget. Vi henter drikkevannet vårt fra Haldenvassdraget, sier Anne Kari Holm.

Opptatt av vannkvaliteten

Anne Kari Holm er ei driftig dame med mange jern i ilden. Hun kom til Storeholm gård på Idd i 1992. Hun er gift med kardiolog og bonde Trond Holm, som selv er en svært samfunnsengasjert mann.

– Det var naturligvis en stor overgang å komme fra Oslo til Idd, men det har gått forbløffende bra, selv om jeg aldri hadde satt mine ben på en gård. Jeg ble godt tatt imot av naboer, og de tok meg med på alt. Derfor kom jeg inn i foreningslivet og ble raskt kjent med både Halden og folkene der. Livet på gård appellerte til meg. Det var befriende med god plass. En stor kontrast til livet i Oslo, sier hun.

Nei til EU

– Jeg hadde opplevd Anne Enger Lahnstein og følte at vi var ganske like. Det var derfor ikke vanskelig å takke ja til å bli leder av Nei til EU i 1994. Jeg ble også medlem av Senterpartiet. Grete Stumberg, som nylig gikk bort, var en viktig støttespiller for meg.

Så gikk det slag i slag. I 1995 ble Anne Kari valgt inn i kommunestyret. Senere ble det to perioder i fylkestinget. I dag er Anne Kari Holm varaordfører i Halden, og det er grunnen til at hun ble styreleder av Haldenvassdraget vannområde. Det betyr at hun skal være en pådriver i arbeidet med å bedre vannkvaliteten i vassdraget. Hun skal sørge for at kommunene i vassdragets nedslagsfelt og de to involverte fylkene Akershus og Østfold skal få valuta for pengene og en positiv utvikling i arbeidet med å bedre

vannkvaliteten.

– Kommunen har jevnlig møter på ordførernivå. Det er viktig for oss alle at vi tar arbeidet med vannkvalitet i vassdraget på alvor. Vannområdet er en vaktbikkje for kommunene.

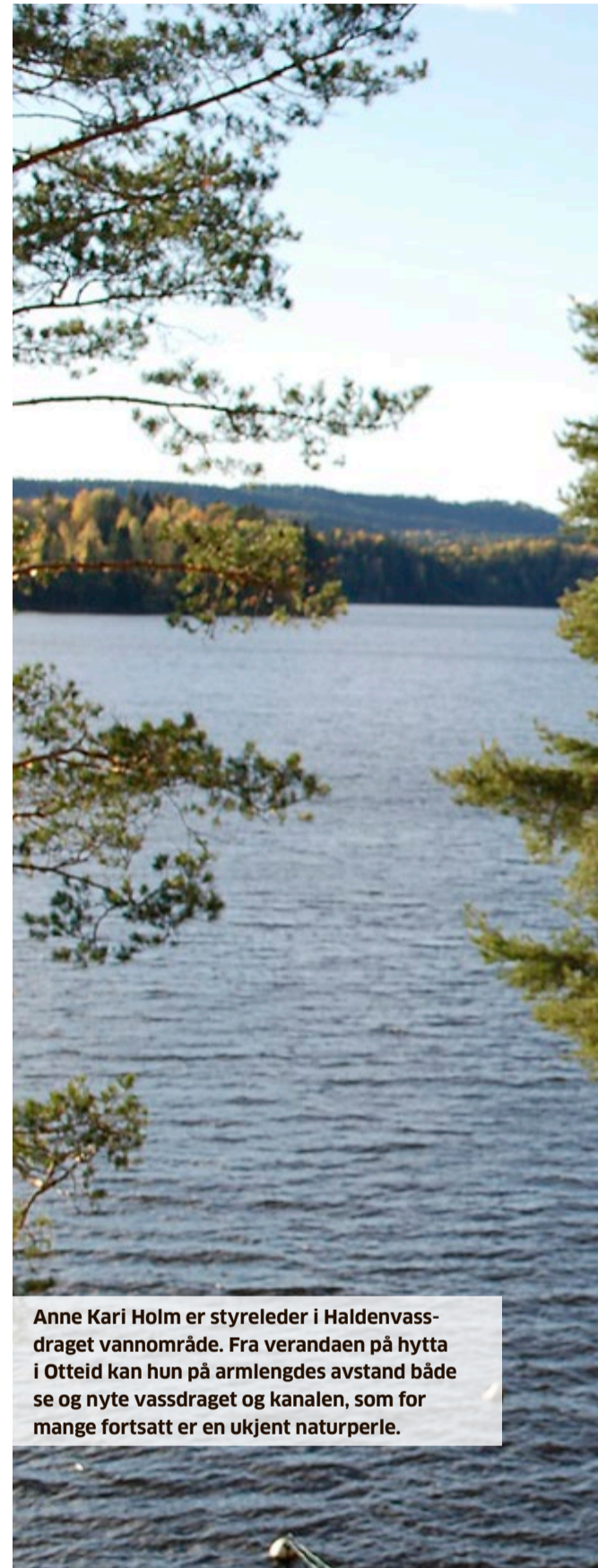
– Vil Haldenvassdraget vannområde noen gang bli overflødig?

– Det hadde vært å håpe. At vi var så flinke at vi gjorde oss selv overflødige. Men da må vi få kontroll på all rensing og all avrenning til vassdraget. Det er nok en stund til. I mellomtiden får vi jobbe så godt vi kan. Men vi må ikke glemme at ikke all forurensning er menneskeskapt. Noe handler om naturen og de naturlige forutsetningene. Blant annet er Haldenvassdraget slik at fargen på vannet vil forbli ganske brunt, slik det alltid har vært. Vår oppgave er å få god vannkvalitet, slik at drikkevannet sikres og bading og annen aktivitet kan foregå trygt. Fargen på vannet er det naturen som bestemmer.

Omstilling

– Det er ikke til å legge skjul på at bøndene gjennom årene har fått mye pepper fordi de bidrar til forurensning. Det må være et dilemma for deg som Sp-politiker og bonde. Ikke lett å kritisere og kreve innsats fra dine egne?

– Nei, det kan du si. Men jeg er egentlig imponert over det bøndene har bidratt med. Stort sett har de vært flinke til en omstilling fra høstpløying til såing av høstvetete. Det har vært en viktig omstilling, selv om bøndene nord i vassdraget ikke har vært like ivrige til omstilling

Anne Kari Holm er styreleder i Haldenvassdraget vannområde. Fra verandaen på hytta i Otteid kan hun på armlengdes avstand både se og nyte vassdraget og kanalen, som for mange fortsatt er en ukjent naturperle.

som kollegene lenger sør. Men jobben fortsetter, og jeg håper at det igjen kan bli mulig å gi bøndene tilskudd for å la jordene ligge i stubb over vinteren. For bøndene er det et økonomisk spørsmål. Avlingene blir mindre om man ikke høstpløyer. På den annen side er det også viktig for bøndene å redusere avrenningen. Det er ikke økonomisk gunstig for bonden å se jorda renne ut i vassdraget. I denne sammenheng må jeg også nevne den naturlige avrenningen fra skogen. Det er en betydelig kilde til forurensning. Skogeierne kan gjøre noe, men ikke alt. Økt planting av ny skog, økt bevissthet rundt grøfting og ikke minst er det viktig å sørge for at bekker og elver ikke utsettes for unødig stor erosjon. Et vegetasjonsbelte mot bekker og elver er viktig.

Må ikke slippe opp

Både kommuner, bønder og andre kan bidra til bedre vannkvalitet. Vi er på god vei, men vi må ikke slippe opp trykket. Dette er en vedvarende prosess som hele tiden må følges opp.

Finn Grimsrud var den som drev vannområdets arbeid i ti år. Han er nå pensjonist. Ny mann i denne rollen er Lars Kristian Selbekk. Han er ung og iderik. Hans pågangsmot og kompetanse er viktig for å videreføre og videreutvikle det flotte arbeidet Finn Grimsrud la ned, sier Anne Kari Holm.

Glad i naturen

– Du er svært aktiv og viser et voldsomt engasjement i alt du driver med. Hvor henter du inspirasjon og energi fra?

– Jeg vokste opp på kanten av Nordmarka og er veldig glad i naturen. På Idd har jeg nærkontakt med naturen, og for noen år siden kjøpte vi hytte i Otteid, helt inntil Øymarksjøen. På hytta nyter jeg Haldenvassdraget og er virkelig blitt glad i dette fantastiske området. Her er det muligheter for bading og båtliv, og det er en deilig stillhet i skogen. Jeg stortrives på hytta, og denne har bidratt til at jeg i enda større grad ser hvor viktig arbeidet med vannkvaliteten er. Vi må ta vare på denne naturperlen.

GRENSEOVERSKRIDENDE PROSJEKT

FRAMTIDEN BEGYNNER NÅ
OPPLEVELSER SPILLER PÅ SAMMELAG
16 KOMMUNER VÄRMLAND - DALSLAND - ØSTFOLD
— RASKE TOG MELLOM —
OSLO - STOCKHOLM - GÖTEBORG
LIVSKRAFTIG & MILJØVENNLIG
UNIONSLEDEN
MOSS-KARLSTAD - MODERNE VEIER - E18

Vi binder sammen offentlige myndigheter over grensen.
www.varmost.net

Populær BåtCafé i Ørje

BåtCaféen i Ørje er en meget populær sommerattraksjon i Haldenkanalen. Den flytende kafeen ved Ørje sluser tiltrekker seg gjester fra fjern og nær.

ØYVIND OTTERSEN, TEKST OG FOTO

– I de mest hektiske periodene har det vært så mange besøkende at vi har slitt med å skaffe enkelte råvarer. Det var noen dager hvor vi rett og slett ikke klarte å få tak i nok reker til de populære rekesmørbrødene, sier Evy Klund på kafeen.

Vekselbruk

De samme lokale eierne står bak Båt-Caféen og Bakergaarden. Førstnevnte holder åpent i sommermånedene. Da er Bakergaarden stengt. Resten av året er det motsatt. Bakergaarden er en populær møteplass, kjent for sin intime atmosfære og god mat og drikke.

Fra tid til annen arrangeres kulturkvelder av ymse slag i Bakergaarden. Enten innendørs eller i den koselige bakgården, om vær og temperatur tillater det.

BåtCaféen er en kjempesuksess i Sommer-Ørje der den ligger i Rønessjøen, bare hundre meter nord for Ørje sluser. Hele dette området er en kulturell smeltedigel som tiltrekker seg både lokalbefolkning og turister fra fjern og nær.

ENKLERE BLIR DET IKKE:

Ferdigplen på rull

Med ferdigplen får du enkelt og raskt en flott og solid plen. Gresset kommer i ruller på 2,5 x 0,4 meter (1 m²), klar til å legges ut på et underlag av matjord. Deretter er det bare å vanne godt, og du har en plen som virkelig tåler å brukes.

VI LEVERER PLEN TIL HELE ØSTFOLD OG STORE DELER AV ØSTLANDET. LEVERER OGSÅ JORD OG TORV, SAND, SINGEL, BARK OG FLIS. RING OSS I DAG!

Fix-Ferdigplen

TELEFON 906 63 372. WWW.FIX-FERDIGPLEN.NO
Besøksadresse: Østre Rødenesveien 576, 1870 Ørje

ØSTMØLLENE

VI TAR DEG PÅ ALVOR

BESØK VÅRE BUTIKKER:

Vi selger alt
i hageutstyr, hundefor, kattefor
og driftsmidler til landbruket

SLORAFOSS
Telefon: 63 85 46 60

ØRJE, Haldenveien 71
Telefon 69 81 49 40

TRØGSTAD
Telefon: 69 82 43 00

www.ostmollene.no

Pass på bekker og grøfter

Mye av forurensningen til vassdraget kommer gjennom avrenning fra grøfter og bekker. Derfor er det viktig å ha en god plan for området langs bekkene for å hindre erosjon.

ØVIND OTTERSEN, TEKST OG FOTO

Haldenvassdraget Vannområde har i mange år jobbet tett med Fylkesmannens miljøvernavdeling for å se på de mange bekker og elver med avrenning til vassdraget.

– Mange steder er erosjonen betydelig, og da er det viktig å sette inn de riktige tiltakene, sier Håvard Hornnes fra Fylkesmannen i Østfold.

Vegetasjon

Det er viktig å ha vegetasjon langs bekkene. Både i form av busker og trær, men også et belte av oppløyd mark mellom jordene og bekkene.

Dette binder vannet og hindrer erosjon.

Avrenningen fra jorder og naturlig avrenning fra skogen kommer til vassdraget via elver og små og store bekker. Derfor bør alle bønder og skogeiere se over bekkantene på sine eiendommer.

– En god forvaltning av bekker og grøfter kan redusere utslippet av næringsstoffer til vassdraget, noe som igjen vil bedre vannkvaliteten. Og selvfølgelig vil det også være bra for bonden, som vil beholde både jord og næringsstoffer der det hører hjemme, sier Finn Grimsrud, pensjonert leder av vannområdet.

Ved å sette av et belte med oppløyd mark ut mot bekker og elver kan man unngå jordtap som dette.

Vannområdets Finn Grimsrud (t.v.) og Håvard Hornnes fra Fylkesmannen i Østfold på befaring i Bøenselva sør for Ørje. – Her er det lagt ned et stort arbeid, men det er ikke alltid at det som er pent er det beste for å hindre avrenning.

Västra Värmlands

BYGG

&

ANLÄGG

Tomas 070-229 60 16 Fredrik 070-368 65 35
Roger 072-713 01 30

TOTAL-ENTREPRENAD

Vi hjälper dig med:

- ritningar
- markarbeten
- ny- och ombyggnad
- budget

Mail: kontakt@vvba.se

Egentlig skal man la pensjonister være i fred. Etter et langt yrkesliv fortjener de å få nyte sitt otium. Det gjelder selvsagt også for **Finn Grimsrud**. Men denne mannen har gjort så mye for vannkvaliteten i Haldenvassdraget at han rett og slett må fortelle om det som er gjort og det som bør gjøres.

Flere må bidra

ØVIND OTTERSEN, TEKST OG FOTO

– Vil vannet i Haldenvassdraget noen gang bli helt rent?

– Vi har kommet langt, men mye arbeid gjenstår. Kommunene har gjort en formidabel innsats med rensing av kloakk. Det er godt fungerende renseanlegg i alle kommunene i vassdragets nedslagsfelt. Aurskog-Høland, Marker, Aremark og Halden kan alle være stolte av den innsatsen de har lagt ned. Hyttefolket er i gang i forhold til renseløsninger, og mange bønder har lagt om driften for å hindre avrenning. Haldenvassdraget vannområde har jobbet i mange år med bevisstgjøring og formidling av viktig forskning.

Mye motstand

– Men vil vannet noen gang bli helt rent?

– Nei, ikke helt rent, men jeg tror vi fortsatt skal klare å få til en gradvis bedre vannkvalitet. Men da må enda flere bidra. Det som har skuffet meg mest i de ti årene jeg har holdt på med dette er holdningen øverst i vassdraget. Mange bønder i Aurskog-Høland har riktig nok gjort en betydelig innsats, men altfor mange har hatt en likegyldig holdning. Motstanden blant enkelte bønder i nord har vært så stor at jeg til tider har følt det direkte ubehagelig, sier Grimsrud.

– Før du ble pensjonist var du diplomatisk og ga ganske gode skussmål til de aller fleste. Nå er du mer kritisk?

– Ja, det er nok riktig. Nå ser jeg det i perspek-

tiv, og jeg er ikke avhengig av å holde meg inne med bøndene på samme måte. Skal man oppnå noe innenfor et vanskelig tema, må man være litt diplomatisk. Ikke gå for fort og hardt frem. Jeg har hatt mange tøffe dueller med bøndene i Aurskog-Høland. Men jeg har også hatt gode stunder. Mange bønder her i nord er oppriktig interessert i å bidra til et renere vassdrag.

– Men likevel monner det lite?

– Vi hadde en utvikling i riktig retning så lenge tilskuddordningen fantes. Den gang bøndene fikk tilskudd for å slutte med høstpløying. Men så kom politikerne på høyeste hold på banen, med den gang landbruksminister Trygve Slagsvold Vedum i spissen. Ordningen ble borte, og kravene til effektivt jordbruk fikk større fokus enn det som har med avrenning og forurensning å gjøre. Skal vi komme videre må rikspolitikere på banen. Det er de som styrer. Skal vi nå noen vei må rikspolitikere engasjere seg. Bøndene må få kompensasjon for inntektstap dersom vi skal få bukt med avrenningen fra jordbruket, sier Finn Grimsrud.

Går sakte

Finn Grimsrud har i ti år jobbet med vannkvalitet i Haldenvassdraget. En rekke tiltak er satt inn. Likevel har prøveresultater vist at fremgangen går sakte. Nesten deprimerende sakte.

– Det er riktig, og det har frustrert meg. Vi har gjort mye på mange områder. Likevel har vi ikke sett den helt store fremgangen. Jeg trøster meg med at det ville vært riktig ille om vi ikke hadde gjort noe.

– For mange år siden ble det fremlagt en plan som sa at Haldenvassdraget skulle være helt rent i 2015. Hvorfor ble det ikke slik?

– Det var helt urealistisk. Haldenvassdraget har aldri vært helt rent og vil heller aldri bli det. Naturgitte forutsetninger gjør det slik. Hadde vi skrudd tiden tusen år tilbake i tid ville vi sett at vannet også den gang var brunt. Det er en betydelig naturlig avrenning til vassdraget, og hele området er fra naturens side slik at vi aldri vil få helt rent vann. Men vi jobber for at vannkvaliteten skal bli best mulig. Da må vi redusere næringstilførselen. Det vil minske grunnlaget for algeoppblomstring.

– Så selv om vannet er gråbrunt er det ikke farlig å bade i Haldenvassdraget?

– Nei, slett ikke. Vi har kommet langt i å forbedre vannkvaliteten, og det skal jobbes hardt

Finn Grimsrud (t.v.) har jobbet tett sammen med Håvard Hornes fra miljøvern avdelingen hos Fylkesmannen i Østfold. Her er de to på befaring i en bekk med avrenning til Øymarksjøen.

Finn Grimsrud har i ti år jobbet intenst og målbevisst for å bedre vannkvaliteten i Haldenvassdraget. Nå er han pensjonist, men likevel optimist på vannets vegne. – Men vi har fortsatt en jobb å gjøre, sier han.

også i fremtiden. Vi må ikke gi opp selv om det er en krevende jobb, sier Finn Grimsrud.

– Haldenvassdraget og kanalen er så fantastisk at vi rett og slett ikke har lov til å forsømme arbeidet med å bedre vannkvaliteten og dermed sikre denne naturperlen for fremtidige generasjoner, sier han.

Spennende jobber

Finn Grimsrud har jobbet i ti-års sykluser. Han vokste opp på gård i Vestby, tok utdanning på Kalnes og deretter Landbrukshøgskolen på Ås. Så tok han pedagogikk fordi han kanskje ville bli lektor.

– Lektor ble jeg ikke, men jeg har hatt god nytte av pedagogikken, sier han.

– Jeg har alltid vært glad i folk. Jeg liker å omgås mennesker. Derfor har jobbene mine også hatt betydelig innslag av menneskelig kontakt. Min første jobb var som forsøksringleder på Østre Romerike, med kontor på Bjørkelangen. Etter ti år begynte jeg i Landbruksforlaget. Der drev jeg med opplysningsvirksomhet og produserte videoer.

– De neste ti årene viet jeg til arbeid for å stimulere bønder til å legge om til økologisk drift. Jeg jobbet for Aurskog-Høland Økoutvikling, et kommunalt selskap. Aurskog-Høland ble i 1995 en økologisk kommune, og jeg syntes det var et spennende arbeidsområde. Mye av jobben gikk ut på å få tradisjonelt landbruk til å gå i en mer miljøvennlig retning.

På denne tiden gikk jeg også inn i lokalpolitikken. Satt tolv år i kommunestyret for Senterpartiet. Var spesielt opptatt av skole og satt som leder av hovedutvalget for undervisning. Men etter hvert gikk jeg tom og trakk meg ut av politikken.

Vannområdet

De siste ti årene av Finn Grimsruds yrkesliv ble viet Haldenvassdraget vannområde.

– Det var nok den mest spennende jobben jeg har hatt. Vi fikk EUs vanddirektiv, et kjempebra regelverk. Hadde samfunnsengasjementet vært like bra, hadde resultatet blitt bedre. Men jeg har jobbet med mange flinke folk. Kommunenes innsats for kloakkoppyrding har vært forbilledlig, og politikerne har vært modige. Etableringen av vannområdet har vist at det finnes vilje til å gjøre vannkvaliteten bedre. Fylkesmennene i Akershus og Østfold har sittet i førersetet. Aurskog-Høland har vært vertskommune, og de øvrige kommunene har fulgt opp. Men ennå gjenstår mye arbeid. For å lykkes, må rikspolitikerne på banen for å gi bøndene den gulroten de trenger for å sette inn de viktige tiltakene. Det er først og fremst der skoer trykker, og da mest i nord. Haldenvassdraget er ganske spesielt i den forstand at vannkvaliteten blir dårligere jo lengre opp i vassdraget vi kommer.

God lokalkunnskap

Finn Grimsrud har gjennom sitt arbeid tilegnet seg meget god lokalkunnskap. Han har besøkt de fleste bekker, elver og jorder i hele vassdragets nedslagsfelt. Han kjenner miljøengasjerte lærere og elever i Tistedal, bønder som pleier bekkene sine på Idd. Han kjenner de fleste i Aremark og Marker, og selvsagt i Aurskog-Høland. Han bor på Bjørkelangen, og der kommer han til å bli.

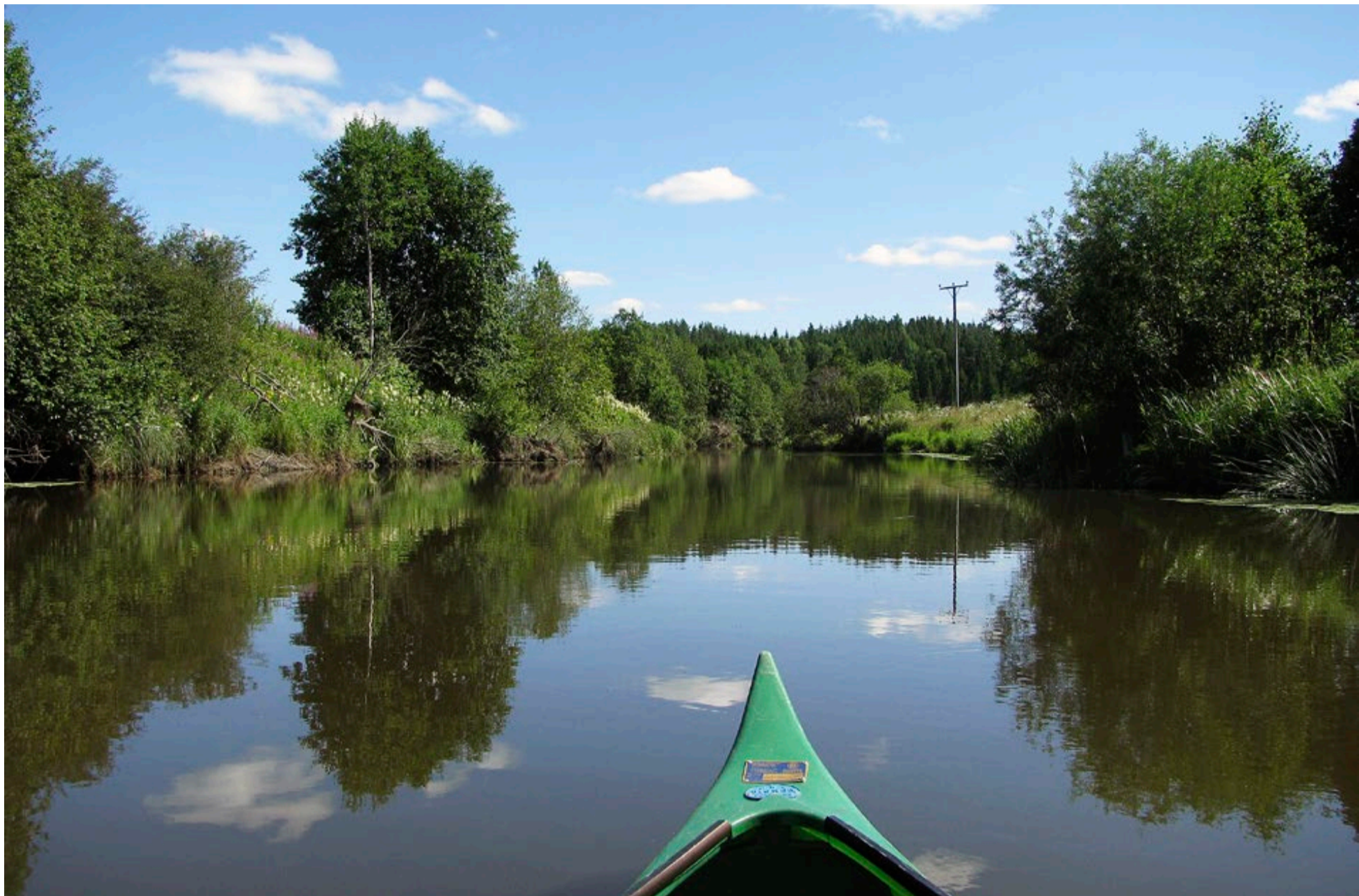
– Ja, vi bygget hus for mange år siden. Der trives vi. Kona og jeg ble pensjonister samtidig. Da kan vi reise på fjellet eller til sjøen når vi måtte ønske. Vi har tre voksne sønner som alle har skikket seg vel. Da blir det noen familiære oppgaver også.

– **Men vekkerklokka har havnet i kilde-sorteringen og beina er solid plantet i sofaen. Heretter får vann være vann?**

– Nei, så galt er det ikke. Selvsagt blir det roligere dager som pensjonist, men jeg er et engasjert menneske. Liker naturen og elsker å gå på ski. Jeg prøver å bidra positivt. Blant annet er jeg med i det lokale historielaget, og jeg er styreleder for en lokal høyskole. Vannkvalitet og Haldenvassdraget vil jeg alltid være opptatt av. Men noen syvende far i huset skal jeg ikke være. Min etterfølger Lars Kristian Selbekk er en dyktig kar med ungdommelig pågangsmot. Vannområdet er i de beste hender.

I 2016 begynte norsk vannforvaltning på sin siste planperiode før målet om god tilstand i alle forekomster av vann, grunnvann, kyst, innsjøer, bekker og elver innen 2021. Det vil ikke si at vannforvaltningen stopper opp etter 2021. Arbeidet med å opprettholde kvaliteten vil videreføres i nye planperioder.

Slike idyller er det viktig å ta vare på.

Innspurt i arbeidet

ØVIND OTTERSEN, TEKST

– Samlokaliseringen i Marker betyr en ny og spennende periode for vannområdet, sier leder av Haldenvassdraget Vannområde Lars Kristian Selbekk.

Kompetansemiljø

Sammen med Haldenkanalen Regionalpark, Haldenvassdragets Kanalselskap, Utmarksavdelingen og Visit Indre holder vannområdet til i felles kontorlokaler i Fellesbygget i Ørje sentrum. Dette utgjør en verdifull samling av kompetanse om det som skjer ved, på, rundt og i vannet i Haldenvassdraget.

– Det gir muligheter til økt tverrfaglige samarbeid mellom nærings-

interesser, miljø, vannkvalitet og brukerinteresser, sier Selbekk.

Oppgaven til Haldenvassdraget Vannområde er og vil være å jobbe aktivt med å få bedret vannkvaliteten gjennom prosjekter og faggrupper med fokus på å redusere avrenning fra landbruk, avløp og andre forurensningskilder i området. Det er i hovedsak slik vannområdet også vil fortsette å jobbe, med den samme nasjonale målsetningen.

Naturlig næringsrikt

– Haldenvassdraget er på grunn av sin spesielle beliggenhet under marin grense naturlig næringsrikt og dermed også naturlig ganske brun. En målsetning om krystallklart badevann er dessverre en umulig

målsetning. Likevel er det mye som kan bedres i forhold til hva vannet inneholder, hvor ofte badevannet er okkupert av lite hyggelig algeblomstring og en liten bedring i hvor langt ut man må gå før beina ikke synes gjennom vannoverflaten, sier Selbekk.

– Det er også viktig at vannet fra nord fortsatt kan benyttes som drikkevannskilde i sør.

– Haldenvassdraget Vannområde vil fortsette arbeidet, i samarbeid med faggruppene sine, med å redusere avrenning og gi rådgiving om hvordan best ta vare på vannmiljøet til landbruket, renovasjon og næringsliv i området. Vi vil fortsette å promotere pløying på våren, gressdekte vannveier og

vegetasjon langs bekkekanten, samtidig som vi følger opp utslipp fra renseanlegg og næringsliv. Det er likevel noen temaer man ønsker å fokusere mer på enn tidligere, sier Lars Kristian Selbekk.

Klimatilpasning

Klimatilpasning er noe også vannområdet må ta høyde for i sitt arbeid. Med økt nedbør øker avrenning og erosjon fra land. Det kan også bidra til nedsatt rensegrad i perioder med mye nedbør, hvis man ikke har separert overvann og avløpsvann. Dette bidrar alt sammen negativt til vannkvaliteten. Med de forespeilede endringene i mengde nedbør, vil det bli enda viktigere å jobbe aktivt med

Slik vil vi ikke ha Haldenvassdraget. Bildet viser algeoppblomstring i Bjørkelangensjøen.

Bønder på befaring helt nord i Rødenes midt under tørkesommeren i fjor. Foto: Øyvind Ottersen

Et oppløyd område mellom jorde og vannveier, som elver og bekker, gir mindre avrenning.

Hvordan jordene pløyes har stor betydning for vannkvaliteten i Haldenvassdraget.

med vannet

å redusere den generelle tilførselen av næringsstoffer, partikler og annen forurensning, for å ta høyde for den økte tilførselen i nedbørsperioder.

Et annet tiltak vil være å redusere flomtoppene og flomskadene ved å reetablere områder som våtmark og myr eller etablere nye dammer i skogområder og åpne bekker som ligger i rør. Slike områder, som myr og våtmark, har stor kapasitet til å holde igjen vann i perioder og kan bidra til at elveløpene ikke flommer over i like stor grad. Etablering av dammer i skogområder rundt jordbruket kan også holde igjen vann, slik at vannføringen over eller under jordet ikke blir like stor og ødeleggende.

Mikroplast

Mikroplast er i tiden, og det er stort fokus på mengdene mikroplast som ender opp i havet. Det er også blitt et større fokus på hvilke mengder mikroplast som er i ferskvann, og da ikke minst i drikkevannet vårt. Haldenvassdraget Vannområdet har også ansvar for Iddefjorden og Ringdalsfjorden, som sammen er en terskelfjord, med lite utskifting av vann.

– Fjorden har hatt en drastisk endring de siste 30-40 årene, og det er flott å se at fjorden igjen benyttes til rekreasjon og fiske. Men hvilke mengder med mikroplast har egentlig samlet seg opp her? Hvor mye kommer fra hovedløpet gjennom Tista, og hva kommer fra

avløpsvannet vårt? Det er mange spørsmål omkring mikroplast, også det store spørsmålet om hvilke effekter det vil ha på oss og miljøet vårt, sier Selbekk, som legger til at vannområdet ønsker å begynne en kartlegging for å finne svar på noen av disse spørsmålene.

Biologisk mangfold

– Det biologiske mangfoldet i Haldenvassdraget er av ulike grunner spesielt, både nasjonalt og internasjonalt. Mangfoldet og antall arter setter oss høyt på listen over artsrike naturområder i Norge, og med spesifikke arter som for eksempel edelkreps, istidskrepsene og muslinger, utgjør vassdraget også et viktig habitat for sjeldne

arter. Det gir oss et stort ansvar når det gjelder å forvalte vannet godt og hindre at forholdene endrer seg til det verre.

En målsetning for vannområdet er at det skal jobbes aktivt med å bli en synlig aktør i nærmiljøet. Det vil bli økt fokus på å jobbe for alle som bruker vassdraget, spesielt til bading, aktiviteter, næring og turområde. De aktive brukerne av vannet er viktige aktører, og ved å bli mer synlig for denne gruppen av befolkningen håper man å få gitt et bilde på hvorfor tiltakene og prosjektene vannområdet driver med er viktige for alle.

Haldenkanalen Regionalpark er én av fem slike regioner i Norge. Felles for dem alle er at de ligger i næringsfattige distrikter, men er rike på naturressurser og kulturhistorie.

Daglig leder Vidar Østenby (t.v.) og styreleder Trygve Tamburstuen i Haldenkanalen Regionalpark har store planer for utviklingen av vår grenseregion. Her foran Eidsverket på Bjørkelangen. Det er et av mange verdifulle kulturminner som regionalparken ønsker å bevare og utnytte.

– Regionalparken er viktig

ØVIND OTTERSEN, TEKST OG FOTO

Regionalparken ble opprettet i 2012. Fem kommuner i to fylker: Aurskog-Høland, Rømskog, Marker, Aremark og Halden. Det gir en nord-syd akse som følger vannet og som samtidig bygger på den historiske aksen. I tidligere tider, da tømmerfløtingen var en viktig næring, var det nord-syd som gjaldt. I dag er det en mer øst-vest orientering i disse kommunene. Men Regionalparken mener at vi her bør si: «Ja takk, begge deler».

Vidar og Trygve

Haldenkanalen Regionalpark ledes av to tungvektene i distriktet. Daglig leder er Vidar Østenby, kommunalsjef i Marker og en mann som i mange år har vist seg både effektiv og kreativ. Styreleder er Trygve Tamburstuen, bosatt på Bjørkelangen og en mann kjent fra både næringsliv og politikk. Sammen har de store ambisjoner på Regionalparkens vegne.

– Haldenkanalen Regionalpark er altså blant fem tilsvarende satsningsområder i Norge. De fire andre er Finnskogen, Valdres, Telemarkskanalen og Nærøyfjorden. Sistnevnte mer kjent for sine attraksjoner Flåm og Gudvangen.

– Gjennom satsingen på Regionalparken er vi tilført midler vi ellers ikke ville fått. Det har gitt oss mange muligheter, og vi benytter oss av lokale aktører og bidrar til å styrke kompetansemiljøer, sier Tamburstuen.

– De fem kommunene er enige om at en

fortsatt satsing på Regionalparken er viktig. Finansieringen går til en viss grad fra år til år, men ekstra glad er det at Halden var først ute til å bevilge penger for fem år, sier Østenby.

Stort mangfold

– Av landets regionalparker er det Haldenkanalen som har det største mangfoldet, sier Tamburstuen.

– Vi har de beste forutsetningene for å få til et grønt skifte. Det betyr arbeidsplasser, og det betyr økt satsing på å bygge opp læresteder der vi kan utvikle vår kunnskap og gjennom det bygge opp egne kompetansemiljøer. For Regionalparken kan ikke gjøre alt. Vi skal legge forholdene til rette. I dag er det bare Halden som har en høyskole i vår region, sier han.

– I regionalparksammenheng tenker vi ikke kommuner, men landskap. Gjennom utvikling av hele regionen vil vi styrke oss selv og kommunene, sier Østenby.

Viken kommer

– Allerede om et drøyt halvår blir det store endringer i geografien. Rømskog blir en del av Aurskog-Høland, som igjen blir alene når naboene Sørumsund, Fet og Skedsmo slår seg sammen. Indre Østfold kommune blir storebror til Marker, og ikke minst vil fylkesgrensen viskes ut når Østfold og Akershus blir til storregionen Viken, sammen med Buskerud. Hva vil alt dette bety?

– Vi blir en utkantregion i Viken. Men vi har

mange fortrinn, ikke minst som grenseregion mot Sverige. Vi skal gjøre den nye situasjonen til en mulighet, ikke en begrensning. Allerede er vi i kontakt med Kongsberg, Numedal, Tinn, Notodden og Hjartdal – spennende områder med utfordringer som på mange områder ligner våre. Dette kan bli spennende og fruktbare samarbeid for Haldenkanalen Regionalpark, sier Trygve Tamburstuen.

Mange utfordringer

– Vi har tre-fire store utfordringer i årene fremover. En av dem er Otteid og en mulig forbindelse de få meterne over til Stora Lee og Dalslands Kanal. Det hadde vært veldig spennende å knytte oss tettere opp mot Sverige. Med de mulighetene det gir. Båttrafikk er viktig for Haldenkanalen. En tilknytning til Dalslands Kanal vil gi oss en unik tilgang til resten av verden, sier Tamburstuen.

– Liermåsen, mellom Bjørkelangen og Lierfoss, er et annet spennende prosjekt. Det er et stort torvstrømsområde som vi håper å kunne restaurere slik at området kan fungere som både flomsikring og naturlig rensing av vannet som renner videre ned gjennom vassdraget på vei mot Halden.

En tredje utfordring er Sootkanalen, et unikt kulturminne og et viktig anlegg for kanaliseringen av vassdraget. I dag er Sootkanalen i ferd med å forfalle. En restaurering er et for stort løft for kommunen. Regionalparken kan forhåpentligvis bidra til å få i gang arbeidet.

Rødenessjøen er en av Haldenkanalens vakre innsjøer. Dampskipet «Engebret Soot» er på en av sine mange turer i kanalen.

for Haldenkanalen

– Som grenseregion er samarbeidet med Sverige viktig. Det kan gi mye for både oss og svenskene. Vi samarbeider allerede godt, og vi er involvert i flere Interreg-prosjekter allerede, sier Vidar Østenby.

DS «Turisten»

Det unike dampbåtmiljøet er viktig for Haldenkanalen. Etter at DS «Turisten» kom tilbake, har vi fått en ekstra attraksjon. Fra før har vi DS «Engebret Soot» og flere andre fine båter. Men det er skjær i sjøen. Vi jobber med å få til en avtale med Turisten-eierne Alf Ulven og Tore Aksel Voldberg, slik at vi kan videreføre driften, til glede for både tilreisende og egne innbyggere, sier Østenby.

Klatrepark

Et nytt og spennende prosjekt i regi av Regionalparken er en klatreattraksjon i de bratte fjellsidene ved Brekke sluser og kraftverk.

– Arkitektkontoret Snøhetta har jobbet med saken, og det er utarbeidet konkrete planer. En klatrepark i Brekke, i samarbeid med kjempesuksessen Klatring på Grensen, vil kunne bli en stor attraksjon. Men fortsatt gjenstår mye arbeid. Om alt går som det skal, og avtaler med grunneiere og andre aktører kommer på plass, vil parken tidligst kunne åpne neste år, sier Gina Finsrud, som blant annet jobber med regionalparksaker i Halden kommune.

DS «Turisten» er en stor attraksjon i Haldenkanalen. Her passerer den BåtCaféen på vei inn i Ørje sluser.

Hotel Årjäng – ett modernt stadshotell med stilren och enkel design

Med cirka timmens bilfärd från både Karlstad och Oslo hittar du hotellet vid sidan av E18. Vi som jobbar här önskar dig varmt välkommen och ser fram emot att ha dig som gäst. Kom in och känn dig som hemma. Vi erbjuder allt från standardrum, familjerum till minisviter. Alla rum är utrustade med AC, TV och Wifi. Dessutom har vi lyxat till det med sängar från Kinnabädden.

Som gäst hos oss har du fri entré till Årjängs simhall & Gym.

Priser från 795:-

Upplev
Grenseland och
Dalslands kanal

Möten och konferenser

Med fyra moderna konferenslokaler, en stor restaurang, bastu, simhall och bowling kan vi erbjuda lösningar för de flesta möten. Det är vad vi kallar en bra mötesplats.

Konferens från 390 kr/person

Trolltorget, SE-672 31, Årjäng
vxl: +46 (0) 573 130 59

hotelarjäng.com

Alltid gränslöst låga priser!

Välkommen till oss på ICA Supermarket Töcksfors

Öppet alla dagar 8-22

Telefon: 0573-15 27 00 • Inspireras på ica.se/tocksfors

Följ oss på Facebook

Skaffa ICA kortet också så får du bonus/värdecheckar på allt du handlar!

ICA
Supermarket
Handelsparken
i Töcksfors

Forsker Maia Røst Kile fra NIVA studerer elvebunnen i Strømsfoss. I bakgrunnen ser vi Møllerens Hus, en bygning som kanalbygger Engebret Soot i sin tid eide.

Vannområdets avtroppende leder Finn Grimsrud tar seg av og sorterer det interessante som blir funnet.

Overvåker vannkvaliteten

For at tiltak skal kunne settes inn, må Haldenvassdraget Vannområde ha god oversikt over vannkvaliteten. Derfor tas det jevnlig prøver.

ØVIND OTTERSEN, TEKST OG FOTO

Det tas vannprøver langs hele vassdraget, fra Aurskog-Høland i nord til Halden i sør. Prøvene tas på ulike tider av året for på den måte

finne ut hvor skoen trykker.

Finn Grimsrud har i ti år jobbet med vannkvaliteten i vassdraget. Noe av det siste han gjorde før pensjonisttilværelsen overtok var å ta vannprøver i Strømsfoss.

Maia Røst Kile fra NIVA, Norsk institutt for vannforskning, bisto Grimsrud i arbeidet.

– Her ser jeg kreps og smådyr. Og mye grønske. Vannet er litt grumsete, men det er først når vi får

analysert prøvene at vi kan si noe om vannkvaliteten. Da kan vi også se om det er bedre eller dårligere enn det vi registrerte på tidligere prøver, sier hun.

VOLVO SELEKT PREMIUM BRUKTBILER

JENSEN & SCHEELE BIL AS VELGER KUN DE BESTE BRUKTBILENE OG VI GJØR DEM SÅ GODE SOM NYE GJENNOM EN OMFATTENDE VOLVO-GODKJENT KVALITETSKONTROLL. DERETTER GJØR VI DEM ENDA BEDRE GJENNOM OPPDATERING AV NYESTE TILGJENGELIGE PROGRAMVARE.

SAMMEN MED VOLVO HAR VI UTVIDET GARANTIEN PÅ VÅRE BESTE BRUKTBILER HVOR GARANTIORDNINGEN OMFATTER INNTIL 7 ÅR GAMLE BILER OG 150.000 KM.

SE ALLE VÅRE BRUKTBILER PÅ
WWW.JENSEN-SCHEELE.NO

VOLVO SELEKT

JENSEN & SCHEELE BIL AS

Vestgårdveien 1 • Telefon 69 21 35 00

www.jensen-scheele.no

I 1982 var det slutt på tømmerfløtingen i Haldenvassdraget. En mer enn 500 år gammel næring var lagt ned. Den moderne tid, med frakt av tømmer på landeveien, hadde definitivt gjort vassdraget som transportvei overflødig.

Fra fløting til rekreasjon

Haldenkanalen brukes i dag hovedsakelig til rekreasjon. Disse båtene er ikke lenger i fløtingens tjeneste. Nå er det passasjerer og fornøyer som gjelder. Bildet er fra Ørje der DS «Turisten» akkurat har forlatt Ørje sluser på vei inn i Rødenessjøen. MS «Hebe» ligger til kai ved BåtCaféen. I bakgrunnen ser vi DS «Engebret Soot». Foto: Øyvind Ottersen

ØYVIND OTTERSEN, TEKST

Fløtingen var avhengig av åpent vann. Sesongen tok til så snart isen var borte. Først sent på høsten, når isen ikke lenger gjorde det mulig å frakte tømmer på vassdraget, var det på tide for fløterne å gjøre andre oppgaver. Noen jobbet i Tistedal, Halden eller i skogen.

Mange fløtere

Haldenvassdragets Fløtningsforening var en stor arbeidsgiver. Hundrevis av mennesker hadde sin inntekt fra fløtingen. På Otteid var det stor aktivitet. Tømmer ble fraktet fra Stora Lee til Haldenvassdraget, via flere tekniske innretninger.

I 1956 ble virksomheten nedlagt på Otteid.

Før den tid hadde det gått jernbane fra Gjørbu til Bottenvika. Den ble nedlagt i 1925. Bilene tok mer og mer over.

I dag er tømmerfløtingen for lengst historie. Men kommunene langs vassdraget har ikke glemt den betydningen fløtingen har hatt. Under Kulturminneåret 1997 valgte Halden den gamle slepebåten «Tista» som sitt kulturminne.

Slik så det ut på Østre Otteid der tømmeret ble fraktet opp i Otteidkanalen. Flyfoto fra 1950-tallet.

Tømmer fløtes gjennom Otteidkanalen.

Kjerraten på Vestre Otteid slik den så ut i sine glansdager.

Slik ser den en gang så flotte Otteidkanalen ut i dag.
Foto: Øyvind Ottersen

Harry Jensen er eneste gjenlevende av fløterne som jobbet i Otteidkanalen. Her er han på gamle trakter og skuer ut over Øymarksjøen med den etter hvert forfalle kjerraten i bakgrunnen. Foto: Øyvind Ottersen

Aremark valgte tømmerrenna ved Fjell bru, mens Marker valgte kjerraten på Otteid.

Tar vare på historien

På Ørje har man dessuten Haldenvassdragets Kanalmuseum, et flott museum som gir et fint bilde av en næring som blant annet la grunnlaget for Halden by og den velstand vi har i dag.

Helt siden 1300-tallet er det fløtet tømmer på vannveiene i Norge. For mer enn 150 år siden gjorde Engebret Soot en stor innsats for å gjøre fløtingen mer effektiv. Han sørget for å kanalisere Haldenvassdraget. Det ble bygget sluser på Ørje, i Strømsfoss, ved Krappeto og på Brekke. Det ble også anlagt kanalsystemer lenger nord i vassdraget slik at tømmeret kunne fraktes lettere

fra tilstøtende vassdrag. Transporten mellom Stora Lee og Haldenvassdraget ble gjort enklere ved hjelp av skinner, kanal og kjerrat på Otteid.

Alt dette er i dag anlegg som hovedsakelig fungerer som kulturminner. Men slusene er fortsatt til glede. Både for de restaurerte dampbåtene, passasjerbåtene og for alle som nyter vassdraget i sine fritidsbåter, kanoer eller kajaker.

Flotte skilt i Halden

Halden er en by med en rik historie som haldenserne setter stor pris på. En rekke historiske skilt og plaketter pryder byen, festningen og andre severdigheter.

Dette skiltet er satt opp på hushjørnet der Karl XII hadde sitt hovedkvarter under et av sine angrep på byen. Et fint og informativt tiltak, til glede for både tilreisende og byens egne innbyggere. Foto: Øyvind Ottersen

Hytterenseanlegg

Det nye renseanlegget muliggjorde at terrenget foran hytta samtidig ble planert.

Oslo-mannen Stein Øberg er mangeårig hytteeier i Rødnes. I fjor gjorde han alvor av planene om å installere nytt renseanlegg.

- Takket være solid innsats fra rørleggermester Stig Erik Granli og gravemaskinfører Bjørn Vidar Jørgensen er anlegget fint plassert i terrenget mellom hytta og Rødnessjøen, sier Stein Øberg.

VÅR-MARKED
Ørje, lørdag 4.mai kl. 11-15

Vårmarked med salgsboder hvor du bl.a. får kjøpt gamle møbler og bøker, rariteter, hjemmebakt, smykker - og selvsagt kaffe og vaffel!

Lag og foreninger lager aktiviteter for små og store. Gratis å delta, ingen påmelding.

ARRANGØR: MARKER KOMMUNE OG ØRJE HANDELSSTAND

Klovnene Balluba og VirreVapp lager ballongfigurer og sminker barna.

SPONSET AV MARKER SPAREBANK Gjensidige Marker

God rensesjobb av kommunene

– Kommunene langs Haldenvassdraget har gjort en utmerket jobb for å rense avløp, sier Finn Grimsrud, som har fulgt prosessen i en årrekke.

ØYVIND OTTERSEN, TEKST OG FOTO

For ikke så alt for mange år siden var kloakkutslipp til Haldenvassdraget et problem. Men kommunene tok tak i utfordringen. Store beløp er investert i vann og avløp. Det har gitt resultater. De fleste innbyggerne er nå koblet på kommunalt avløp eller har installert eller oppgradert sitt avløpsanlegg.

Skal ha skryt

Finn Grimsrud var leder av Vannområde Haldenvassdraget i ti år. Nå har han overlatt roret til Lars Kristian Selbekk, men Grimsrud har fulgt utviklingen. Ikke minst i forhold til de kommunale rensesutfordringene.

– Aurskog-Høland, Marker, Aremark og Halden har hatt store utfordringer med rensing av kloakken, men de har løst problemet på en forbilledlig måte. Sist ut har

Kommunene langs Haldenvassdraget har gjort en formidabel innsats for å fjerne kloakkutslipp. Aremark har akkurat oppgradert og modernisert sitt anlegg her på Skodsberg. Det er lagt ned nye avløpsrør både sørover og nordover. Både spredt bebyggelse og mange hytter er blitt tilkoblet det kommunale rensesetnet.

vært Aremark, som har utbedret og oppgradert sitt kommunale rensesetnet de siste årene. Også Halden, som har store arealer, mange mennesker og mye gammelt utstyr, har gjort en formidabel innsats. Det har ført til at det i dag nesten ikke er kloakkavrenning til Haldenvassdraget, sier Grimsrud.

Hyttene kommer

– Det er anslagsvis åtte tusen hytter i nedslagsfeltet til Haldenvassdraget. Hvordan står det til med rensing av avløp der?

– Det er fortsatt en jobb å gjøre, men kommunene har også på dette området satt i gang en prosess. Mange har installert

renseløsninger, og flere holder på. Men utslipp fra hyttene er ikke noe stort problem i vassdraget. Likevel er det positivt at det bygges renseløsninger også for hyttene. Alle tiltak, små og store, er med på å gjøre vannet i vassdraget bedre, sier Grimsrud.

Fløterhytta på Brekke i Halden.

Fjøset i Strømsfoss.

Flagghytta i Øymark.

Smia i Skulerud i Aurskog-Høland.

Overnatting i unike hytter

Langs Haldenkanalen ligger flere unike hytter som de siste årene er restaurert og gjort tilgjengelige for overnatting.

ØYVIND OTTERSEN, TEKST

Haldenvassdragets Kanalselskapet står for driften, og hyttene inngår i kjeden av kystledshytter. Hyttene det er snakk om er fløterhytta på Brekke, fjøset i Strømsfoss, Flagghytta ved Øymarksjøen og smia på Skulerud.

– Hyttene er satt i stand og fremstår både praktiske og delikate. Her kan kanoturister eller andre som vil oppleve Haldenkanalen bo godt og billig helt inntil det flotte vassdraget, sier Steinar Fundingsrud i Kanalselskapet.

– Interessen har siden starten vært god, og etter hvert som tilbudet blir bedre kjent, tror jeg det skal bli kamp om plassene. Nærmere Haldenkanalen kommer du jo ikke, sier han.

BESÖK VÄNNERNA PÅ JOE'S DINER

Charlottenberg Shoppingcenter
Hela Görlins Gata 1
673 32 Charlottenberg

Nordby Shoppingcenter
452 Strömstad

Töcksfors Shoppingcenter
Ålverudsvägen 1
670 10 Töcksfors

FÖLJ OSS PÅ SOCIALA MEDIER

@Joésdiner

Det var «Mat og trebåt» før også

«Mat og Trebåtfestivalen» var en attraksjon i Halden i mange år. Nå er festivalen borte, men det gjøres forsøk på å komme opp med alternativer.

Kombinasjonen mat og trebåt er imidlertid ikke noe nytt i Halden. Se på dette gamle bildet fra Kongens brygge og indre havn. Denne delen av Halden sentrum har helt åpenbart bevart sin identitet, men studerer vi detaljene, viser de at mye likevel har skjedd. Inne på kaikanten, foran Tollboden

(ikke med på bildet), ser vi serveringsstedet Sjøbris. Etter rivingen ble det mange tiår med bred vei akkurat her. Men de siste årene er det kommet mye nytt i området. Blant annet flere restauranter der Sjøbris lå.

I høyre bildekant ser vi den gamle sjøboden som ble flammens rov i en storbrann. I dag ligger restauranten Kongens Brygge på samme sted. Midt i bildet ser vi den gamle Bø-kiosken. Mange haldensere har gode minner derfra.

Vi kan Fritidshus

DÄRFÖR SKA DU VÄNDA DIG TILL OSS när det är dags att sälja fritidshuset. När kvällarna blir ljusare och gräset allt grönare är det många som börjar leta fritidshus för sommarens lediga dagar. Med andra ord ett perfekt läge för dig att sälja. Med lång erfarenhet av att förmedla fritidshus och ett av branschens största kundregister har vi koll på potentiella köpare från norr till söder. Vi vet vad de letar efter och kan hjälpa dig till en riktigt bra affär.

Gå in på svenskfast.se/fritidshus eller besök din närmaste bobutik så berättar vi mer. Välkommen till mäklaren med Koll på läget.

SVENSK FASTIGHETSFÖRMEDLING

BOBUTIKEN ÅRJÄNG | STORGATAN 49 | TEL 0573 71 15 10 | WWW.SVENSKFAST.SE/ARJANG

KLUND

DRIFT OG UTLEIE

MASKINUTLEIE - SALG - SERVICE

<p>Hydraulikk Slangepressing på stasjonær presse, slangepressing i felten, samt salg av tilbehør</p>	<p>Dekk Salg og montering av traktor-, lastebil- og anleggsdekk</p>	<p>Maskinutleie Utleie av minigravere, vibroplater, tilhengere osv.</p>
<p>Olje m.m. Salg av motorolje, girolje, hydraulikkolje, universalolje, smørefett, frostvæske, bremsevæske osv. fra Mobil</p>	<p>Batterier og ladere Salg av startbatterier og ladere fra bl.a. Sønnak Exide og Banner</p>	

MOBIL: 456 36 037 • MAIL: POST@KLUND.NET • WWW.KLUND.NET

MYE HOGST I SKOGEN

Ingen som ferdes langs Haldenvassdraget har unngått å legge merke til den store hogstaktiviteten. Mange steder er landskapet helt forandret. Bildet er fra Øymark i Marker.

Aktiviteten i skogene langs Haldenvassdraget er stor, og det fører blant annet til at landskapet er i stadig endring. Noen steder har hogsten ført til at det nesten er umulig å kjenne seg igjen.

ØVVIND OTTERSEN, TEKST OG FOTO

Gode tømmerprisene fører til økt aktivitet i skogen. Allerede for flere år siden merket man tegn til bedre tider. Høykonjunkturen for tømmer og trelast startet høsten 2013. I tillegg har interesse for tømmer fra kunder i Sør-Sverige og Tyskland vært stor. Eksport av tømmer på båt og jernbane har hatt et betydelig omfang.

Stor aktivitet

Eksportkundene har etterspurt sortimenter som har gitt god utnyttelse av tømmeret, og skogeierne har respondert på prisene og vist stor interesse for å hogge.

Tre sentrale personer på Haldenvassdragets Kanalmuseum ønsker velkommen til et spennende museum og en forskningsinstitusjon som betyr mye for Haldenvassdraget. Fra venstre forsker Ingvar Spikkeland, avdelingsleder Desirée Nævdal og formidler Anne Helen Eide Kongtorp.

Mange tilbud på Kanalmuseet

Haldenvassdragets Kanalmuseum på Ørje er et spennende og viktig sted å besøke. Årets sesong starter 25. mai. Det tilbys aktiviteter for store og små – ute og inne – til langt ut i august.

ØVIND OTTERSEN, TEKST OG FOTO

En av årets store nyheter er filmen «Rundreisen». Det er en helt ny film på over 20 minutter. Museets leder Desirée Nævdal har i langt tid jobbet tett med Lennart Jonsson fra Årjäng. Den pensjonerte læreren, radiomannen og filmentusiasten har satt sammen gamle filmsnutter, nye og gamle bilder og sørget for gode kommentarer og passende musikk. Det har gitt en informativ og fin film om Den store rundreisen, som var en stor turistattraksjon på midten av forrige århundre. Rundreisen bød på togtur med Tertitten og båttur med DS «Turisten». Utgangspunktet var en reise fra Oslo til Sørumsand, Skulerud, Tistedal og tilbake til Oslo.

Filmen blir vist i den lille kinosalen på Kanalmuseet. Den kan også ses på YouTube.

Stor utstilling

– Kanalmuseet driver både tradisjonell museumsvirksomhet og forskning på vann, planter, dyr og fugler i Haldenvassdraget. Det gir en unik mulighet til å sette ting i sammenheng, sier avdelingsleder Desirée Nævdal. Hun er for i 2019 kun halv stilling på museet fordi hun er engasjert i en halv stilling for Østfold fylkeskommune. I denne tiden vikarierer Anne Helen

Avdelingsleder Desirée Nævdal og Lennart Jonsson fra Årjäng hadde invitert en rekke gjester til premierevisning av filmen «Rundreisen». Gjestene likte det de så, og i hele sommer kan publikum se filmen i museets lille kinosal.

Eide Kongtorp i halv stilling som formidler ved Kanalmuseet.

Anne Helen bor nord i Hemnes og er tidligere lærer og kulturhistoriker. Hun har tidligere jobbet for Kultur Arena Aurskog-Høland.

– Jeg har vært på Kanalmuseet en stund nå, og det er veldig interessant. Nå gleder jeg meg stort til sesongåpningen. Det blir en spennende sommer, sier hun.

Fløtingens historie

Utstillingen i de gamle industrilokalene på Ørje Brug har gjennomgått en formidabel utvikling de senere årene. I museet kan du se tømmerfløtingens historie, mange gamle redskaper, modeller, fotografier og plansjer. I tillegg er det akvarier med fisk, sjeldne krepsdyr og mye annet fra regionen. Det er også utstoppede fugler og dyr, blant annet ulv og villsvin.

– Museet er spesielt barnevennlig. Her skal både de voksne, ungdom og de minste få rikelig med anledning til en hyggelig og lærerik stund, sier Desirée Nævdal.

I museumsdammen utenfor selve museet kan du se mange planter og smådyr som finnes i vassdraget. En informativ plakat står ved dammen.

Biologisk mangfold

Gjennom besøk på museet lærer man mer om det biologiske mangfoldet i skog og vassdrag. Her vises samspillet i vårt økologiske miljø, naturens hemmeligheter og områdets rike dyreliv. Ingvar Spikkeland er forsker ved museet, og han gir virksomheten er dimensjon også som forskningsinstitusjon.

Vi forhandler og monterer
Panasonic luft/luft varmepumper
 Miljøvennlig kjølemiddel. Energieffektiv.
 Sett inn varmepumpe nå! Behagelig temperatur hele året.
 Kjøling vår og sommer – varme høst og vinter.

VI HJELPER MED:

- Nybygg
- Rehabilitering
- Service
- Sanitæranlegg
- Varmeanlegg
- Kloakkrensing
- Vannrensing
- Gassanlegg

Granli Rør AS
 Sletta 3, 1870 Ørje
 Tlf: 69 81 12 71
 Mob: 90 91 42 32
 stig-erik.granli@granliror.no
 www.granliror.no

EL TJÄNST
ÅRJÄNG
 DEL AV **elkedjan**

Vi hjälper dig med **lösningar inom:**
 elinstallationer • industriservice • ljusdesign
 KNX smarta hem • elbilsaddare • solceller
 larm/brandlarm • klimatprodukter • vitvaror
 vitvaruservice

Eltjänst i Årjäng AB

1 kedja.
 180 lokala företag.
 1500 elektriker.
 Från norr till söder.

Årjäng | **Töcksfors**
 Tel 0573-122 07 | Tel 0573-222 07
 Högerudsvägen 40 | Ståltorpsvägen 5
 672 30 Årjäng | 670 10 Töcksfors

elkedjan
 Din närmaste elektriker

info@eltjanstarjang.se
 www.eltjanstarjang.se

**BOK-
 LANSERING**

AV EILIF MOSBÆKS

**DS "TURISTEN"
 OG LIVET LANGS
 HALDENVASSDRAGET**

LANSERING PÅ DS «TURISTEN» 23. MAI KL. 17
 STED: DAMPSKIPSBRYGGA VED ØRJE BRUG
 SALG OG SIGNERING AV BØKER

LANSERINGEN SKJER I SAMARBEID MED
 SOOT-SPELET, MATFATET OG AURSMARKS EDLE DRÅPER

www.tonysvvs.se

Thermia
 VÄRMEPUMPAR

Tonys VVS håller till i Töcksfors och utför allt inom värme, vatten, sanitet, kylteknik & avloppsanläggningar. Vi utför små som stora arbeten och vill gärna hjälpa dig att hitta den bästa lösningen för din fastighet och situation. Vi har lång erfarenhet och stor kunskap inom allt som rör VVS.

När ni anlitat oss gör vi ett kostnadsförslag samt ger er råd och hjälp för bästa resultat. Har du frågor är du välkommen att kontakta oss.

Tonys VVS i Töcksfors AB
 Telefon: +46 70 - 516 11 29
 Mail: tony@tonysvvs.se

Gode **muligheter** med egen båt

Et stort antall fritidsbåter befinner seg til en hver tid på Haldenkanalen. Mange har fortsatt til gode å prøve seg på slusing. Folk er kanskje ikke klar over at det sluses flere ganger daglig. Ikke er det dyrt, heller.

Haldenkanalen byr på uante muligheter for alle som ferdes i egen båt. Seks store innsjøer knyttes sammen med spektakulære sluser eller trange passasjer.

En rekke båtutsettingsplasser finnes i hele kanalens lengde. Her er det lagt opp til at folk kan sette ut eller ta opp båten selv.

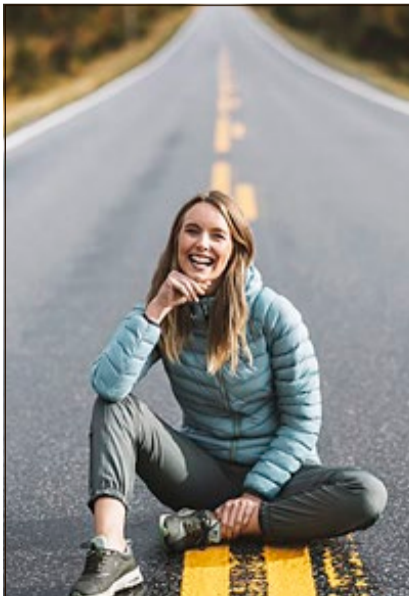
Dersom man ønsker assistanse, kan Kanalselskapet for en rimelig penge frakte båt til eller fra Haldenkanalen. Populære transportetapper er fra Halden og saltvannet, eller det kan være over grensen fra Dalslands Kanal.

Det er fullt mulig å få hjelp til transport av båt mellom saltvannet og Haldenkanalen. Dette bildet er fra Sauøya i Halden.

Kanalselskapet hjelper gjerne til med frakt av båt til eller fra Haldenkanalen. I tillegg er det en rekke båtutsettingsplasser i kanalen. Her fra Tangen i Tistedal.

VÅRENS NYHETER FRA

NILSEN
SPORT ELEKTRISK LEKER
STORGATA 13 - 1870 ØRJE - 69 81 11 44
MANDAG-FREDAG 9-17 - TORSDAG 9-18 - LØRDAG 9-14

Velkommen til en hyggelig handel!

Mange spennende rariteter til glede for både øye og gane

Her får du alle produktene til Trygve Skaug!

FØLG OSS GJERNE PÅ FACEBOOK OG INSTAGRAM

O. MOSBÆK AS

Storgt. 36, 1870 Ørje

Grand Opening!

11-14 april.
Erbjudanden,
tävlingar och
aktiviteter

Vi har byggt ut med 9000 kvm och fräschat upp köpcentret rejält, både in- och utvändigt. H&M, Gottebiten och Espressohouse har flyttat in. Och Maximat och Eurocash har all den goda påskmaten till riktigt låga priser. **Välkommen till en storslagen premiär!**

11 april

Kl. 09.30 invigning & tal med Olav Thon.

Kl. 10.00 bjuder vi på kaffe & tårta.

Kl. 09.30-12.30 minglar styltkvinna Desse.

- Vår maskot Thony minglar under dagen.

12 april

Kl. 16.00-20.00 styltkvinna Desse minglar.

- Vår maskot Thony minglar under dagen.

13 april kl. 12-16

- Våra clownar cyklar runt i centret och bjuder på popcorn och gör figurballonger.

- Gratis ansiktsmålning.

- Tåget kör runt i centret.

- Vår maskot Thony minglar under dagen.

Kl. 12.00, 13.00 och 14.30 spelar Raveon

Kl. 10.00-16.00 Guldfågeln grillar

Buffalo Wings ute.

Gratis
kaffe & tårta
11/4 kl.10

14 april kl. 12-16

- Våra clownar cyklar runt i centret och bjuder på popcorn och gör figurballonger.

- Gratis ansiktsmålning.

- Tåget kör runt i centret.

- Vår maskot Thony minglar under dagen.

Kl. 13.00 bjuder Gottebiten på tårta

Nya!

TÖCKSFORS SHOPPINGCENTER

Strømsfoss er en idyll. Her er gjestehavn for småbåter, brygge for damp- og passasjerbåter og mye, mye annet. Skipet i midten har fått blå farge nederst og er døpt om til MS «Brekke». Foto: Øyvind Ottersen

Mye spennende i Strømsfoss

Strømsfoss i Aremark er et **spennende område** for både båtfolket og de mange som kommer langs landeveien.

ØYVIND OTTERSEN, TEKST

Det gamle knutepunktet har de siste årene blitt rustet opp, selv om aktiviteten for tiden har en nedadgående kurve. Men den gamle mølla inneholder både møllemuseum og kunstgalleri. En gammel kraftstasjon er også strategisk plassert mellom slusene og fossen.

Strømsfoss kan også by på gjestebrygger og ikke minst Kanaltangen, et flott område med lavvo - og åsted for blant annet Strømsfossdagen hvert år i august.

Møllerens Hus

Møllerens Hus er en attraksjon i seg selv. Anne Sandes unike butikk og kafé trekker folk fra fjern og nær hele året. Mindre interessant blir det ikke når folk får vite at selveste kanalbygger Engebret Soot eide, bodde i og døde i huset som i dag altså er en attraktiv butikk.

Strømsfoss er også mål for M/S «Brekke», som hver sesong frakter mange tusen passasjerer mellom Tistedal og Strømsfoss.

GARMEK

– DIN BILVERKSTAD

VÄLKOMMEN in till din erfarna bilverkstad i Holmedal mellan Årjäng och Töcksfors

Vi har alltid bra priser och SERVAR ALLA BILAR

**Ring eller maila oss för mer information:
0573-200 63 – info@garmek.se**

Ørje Bobilpark

Bobilturistene er hjertelig velkommen til Ørje. Oppstillingsplassen ligger bare noen meter fra sluser, badeplass, restaurant og andre herligheter.

ØYVIND OTTERSEN, TEKST OG FOTO

– I umiddelbar nærhet til Tangen fri-luftsområde har vi en moderne plass for bobiler og ordinær parkering, sier Vidar Østenby, kommunalsjef i Marker kommune og daglig leder av Haldenkanalen Regionalpark.

Bobilplassene er på fem ganger ti meter, og det er satt av seks plasser. Dette antallet kan økes ved behov. På samme område er det tjue ordinære parkeringsplasser. Anlegget har vist seg svært populært, og det brukes gjennom hele året, selvsagt med ekstra trykk på sommerhalvåret.

Gode fasiliteter

Bobilplassene har strømuttak. Det er åpent toalett tilgjengelig, og det er mulighet for å tømme de små tankene.

Marker kan tilby oppstillingsplasser for bobiler, med tilhørende fasiliteter og nærhet til en rekke attraksjoner.

Haldenvassdragets Kanalselskap har sitt servicehus i området. Det er tilgjengelig også for andre enn båt-turister. Her gjelder ordinære betalingssatser. Servicehuset inneholder blant annet dusj og kjøkken.

Og bare noen meter unna ligger den prisbelønte BåtCaféen, Ørje

sluser, småbåtbrygger og et vakkert picnic-område med barnevennlig badeplass.

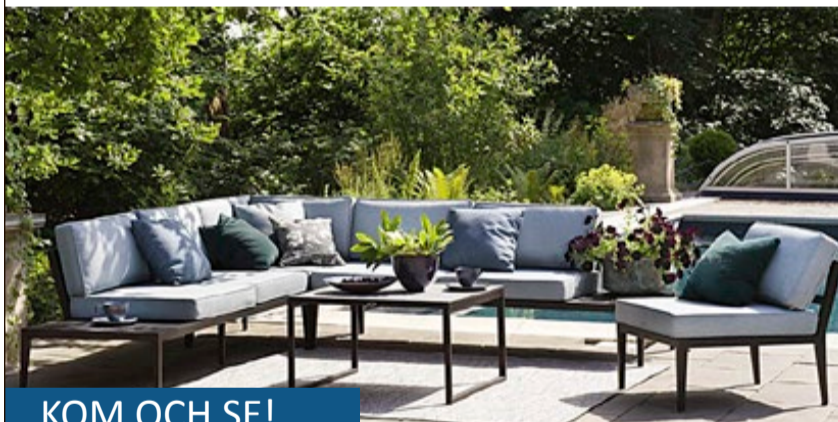
200 kroner

– Hva må bobilturistene betale for plassene?

– I perioden turistinformasjo-

nen er åpen – fra midten av juni til midten av august – tar vi 200 kroner i døgnet for å benytte bobilplassene med tilhørende fasiliteter. Ellers i året er det gratis, sier Vidar Østenby, som håper at riktig mange bobilturister finner det spennende å sette av litt tid i vakre Ørje.

Underbara uteplatser för utomhusälskare

KOM OCH SE!

Härliga sängar
KOM OCH PROVA!!

Vi leverar
og monterar

MÖBLER I 3 ETAGER !!
BESÖK OSS I ÅRJÄNG!!!

www.emhome.se

Telefon: 0046 573 711080
Mail: info.arjang@emhome.se

Fiskelykke kan gi storgevinst

For mange år siden ble femten fisker merket i Marker. Fortsatt er under halvparten fanget. For den som fanger en slik fisk venter en gevinst til en verdi av hele 10.000 kroner.

Tidligere Marker-ordfører og nå stortingsmann Stein Erik Lauvås hadde ideen. Målet var å få opp interessen for sportsfiske og friluftsliv. Det ble merket tre gjedder i Øymarksjøen, tre gjedder i Rødenessjøen og ni ørreter i Fjella.

De femten fiskene er sponset av hver sin lokale bedrift. Fanger du en merket fisk, kan du henvende deg til Marker kommune. Der får du opplyst hvilket firma som betaler ut premie til akkurat deg. Den aktuelle bedriften bestemmer selv om det skal være varer, tjenester eller kontanter.

Husk fiskekort

En fisketur i Marker kan altså bli en innbringende affære. Men husk fiskekort. I Ørje selges fiskekort hos Nilsen Sport i Storgata og på bensinstasjonen Circle K.

Nye naturreservater

Tre skogområder i Østfold vernes. Det er Sakseåsen naturreservat i Marker, Sliitu naturreservat i Eidsberg og Rudslandet naturreservat i Trøgstad. Totalt verner regjeringen atten skogområder i åtte fylker.

Et stort antall truede arter lever i de aktuelle skogområdene. Det er bakgrunnen for at områdene vernes. Regjeringens vernevedtak er nok et skritt på vei mot målet om vern av ti prosent skogarealer i Norge.

Skogvern

– Skogvern er et svært viktig tiltak for å bevare norsk naturmangfold. Mer enn 1.100 truede arter, i tillegg til mange truede naturtyper, finnes i skogen. Hundrevis av sopparter, insekter og enkelte fugler er avhengige av død ved og gammel skog. Det er derfor viktig at vi verner skogarealene slik at vi bidrar til å bedre situasjonen for truede arter og naturtyper, sier klima- og miljøminister Ola Elvestuen (V). Han er svært tilfreds med at mange skogeiere tilbyr frivillig vern.

– Uten deres innsats hadde det ikke vært mulig å få til så mye skogvern.

Jakt er tillatt

Frivillig skogvern innebærer at miljømyndighetene definerer hvilke skogtyper og arealer som bør vernes. Ut fra dette tilbyr skogeier areal for vern. Vedkommende avstår da retten til å drive skogbruk i naturreservatet og får erstatning for framtidig tapte inntekter knyttet til skogbruk i området. Jakt, fiske og høsting av bær og sopp i området er tillatt. Hytter eller setre kan brukes og vedlikeholdes som før.

Elin Kolleruds kontor i Ørje bærer preg av at det er en naturinteressert dame som nå har ansvaret for Utmarksavdelingen for Østfold og Akershus.

Elin styrer utmarkavdelingen

Utmarksavdelingen Østfold - Akershus har fått et nytt ansikt inn døren i Fellesbygget i Ørje. Elin Kollerud har tatt over etter Øystein Toverud. Sistnevnte skal nyte pensjonisttilværelsen hjemme i Aremark.

ØVIND OTTERSEN, TEKST OG FOTO

Øystein Toverud har vært utmarksavdelingens ansikt utad i en årrekke. Han har blant mye annet frontet satsingen på fritidsfiske, og han har jobbet tett opp mot grunneiere i de to fylkene. Nå er det Elin Kollerud som skal ta arbeidet videre og sette sitt eget preg på virksomheten.

– Jeg skal kort og godt jobbe for grunneiernes interesser og rettigheter, sier Elin Kollerud der hun står ved datamaskinen på kontoret.

– Jeg liker å stå mens jeg jobber. Mer er det ikke å si om den saken, sier hun.

Fra Hemnes

Elin Kollerud er ikke ukjent med distriktet hun skal betjene. Hun er fra Hemnes, vokste opp på gård i Kollerudvika nord i Hemnessjøen. Etter seksten år i Oslo tok hun beslutningen om å flytte hjem for å ta over gården. Hun er odelsjente, og overtok i 2008. På gården driver hun med korn, bringebær og «Inn på tunet».

– I Oslo studerte jeg statsvitenskap og innovasjon. Så jobbet jeg i Forskningsrådet. I 2014 flyttet jeg

tilbake til Hemnes og jobbet tre år som næringsrådgiver på Ås.

– Så havnet du i Ørje. Hva lokket?

– En spennende jobb i et distrikt jeg kjenner. Grunneierne har sine utfordringer og interesser, og de har ikke minst sine rettigheter. For meg er det spennende å jobbe med disse spørsmålene. Jeg er opptatt av naturen, forvaltning av ressursene og ikke minst verdiskapning. Folkehelse og satsing på barn og unge er også noe jeg vil fokusere på.

Utmarksavdelingen har to ansatte på kontoret i Ørje. I tillegg til Elin Kollerud er Sindre Svae i staben. Han gir seg i år og erstattes i juni av Johan Bergerud.

Utmarksavdelingen

Bondelagene i Østfold og Akershus, Glommen Skog, Viken Skog, Østfold Utmarkslag og Akershus Grunneierlag er eiere av Utmarksavdelingen for Østfold og Akershus.

Formålsparagrafen sier at Utmarksavdelingen skal ivareta grunneiernes rettigheter, forvalte utmarksressursene langsiktig og fremme økonomisk utnyttelse av utmarka som en del av landbrukets næringsvirksomhet.

– Jobben min er oppdragsbasert. Det betyr at jeg må søke prosjekter og tilby oppdrag. Da må jeg like å tenke alternativt, for mye av jobben går ut på å skaffe finansiering, sier hun.

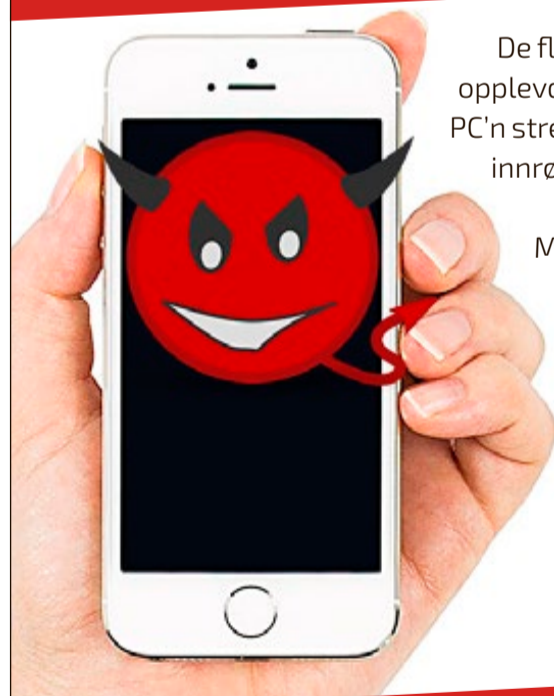
Elin Kollerud begynte i sin nye jobb i fjor høst. Akkurat nå er det årsmøtesesong, og mye tid går med til å holde foredrag. Det er 73 lokale grunneierlag i Utmarksavdelingens nedslagsfelt. Da kan det bli mange besøk og mange foredrag.

– På 1980-tallet skulle det satses

på store gårder og industrialisert landbruk. Men det har vist seg at det er liv laga for små gårder, og da er det viktig å gi disse hjelp til å ta vare på både ressurser og rettigheter, sier Elin Kollerud, som stortri-

ves i kompetansemiljøet i Fellesbygget. I nabokontorene sitter Haldenvassdragets Kanalselskap, Haldenvassdraget vannområde, Visit Indre Østfold og Haldenkanalen Regionalpark.

Når dupperingsene begynner å krangle

De fleste av oss har vel opplevd at telefonen eller PC'n streiker. Og vi får bare innrømme det: Vi klarer oss ikke uten. Men fortvil ikke! Har du en vrangvillig PC eller telefon, er det bare å ta kontakt så hjelper vi deg. Ofte er det ikke så mye som skal til før alt virker igjen!

Vi forhandler mobilt bredbånd fra Telenor

20
1999-2019

Collaborate
SluseByen D@ta AS

Tvillinggata 1 Ørje. Tlf. 69 81 20 15. E-post: post@slusebyendata.no

Grendehuset på Skulerud blir flittig brukt. Mellom veien og huset er det lagt nye jernbanespor, slik de lå i 1960. Foto: Steinar Fundingsrud

Skulerud jernbanestasjon i 1960.

Manuell dreining av lokomotiv på svingskiva. Tre personer trengtes for å få snudd Tertitten.

Ildsjeler som setter i stand en veteranbuss på Skulerud. Bussen er nå ferdig restaurert. Foto: Steinar Fundingsrud

Skulerud settes tilbake til 1960

I hundre år, frem til 1970-tallet, var Skulerud et viktig knutepunkt i Haldenkanalen. Hit kom jernbanen, og hit kom DS «Turisten». På Skulerud var det sager, hotell, stor virksomhet, masse liv og mange arbeidsplasser.

ØVIND OTTERSEN, TEKST

I dag er Skulerud et knøttlite bondesamfunn. Svært spredt bebyggelse og ingen stor aktivitet ut over det de få innbyggerne bedriver hjemme eller på arrangementer på grendehuset. Det er til gjengjeld flittig brukt. Folk på Skulerud er seg bevisst på stedets historie, og mange er gamle nok til å huske deler av storhetstiden. Skulerud Vel driver også utleie av båtplasser, og Kanalselskapet kan tilby sesongplasser og korttidsplasser til båtfolket. Kanalselskapet kan også tilby bobilplasser på Skulerud.

Tilbake til 1960

Takket være Haldenvassdragets Kanalselskap og Riksantikvarens bevaringsprogram har det de siste årene skjedd en endring på Skulerud. Med god støtte fra de «innfødte» skal stasjons-

området på Skulerud settes tilbake til slik det var i 1960. I det minste så langt det lar seg gjøre. De som har kjørt gjennom Skulerud, på veien mellom Kroksund og Hemnes, har kanskje lagt merke til at jernbaneskinner er lagt ut, hus er restaurert og mange andre jernbaneeffekter er på plass. Fortsatt pågår arbeidet med å gjenskape Skulerud slik stedet var i glansdagene. Skulerud har en rik og omfattende historie som det er vel verd å ta vare på.

Steinar Fundingsrud

I snart en mannsalder har Steinar Fundingsrud vært leder i Haldenvassdragets Kanalselskap. I løpet av disse årene har han klart å få store ressurser til kanalen. 30 millioner kroner er tilført Haldenkanalen etter at den kom inn på Riksantikvarens bevaringsprogram for tekniske og industrielle kulturminner. Et program som omfatter femten anlegg i Norge. Pengene fra dette programmet har bidratt til å holde den unike Haldenkanalen i godt skikk. Slusene er vedlikeholdt, og en rekke tilhørende bygninger og brygger er restaurert.

– Vi er både stolte og glade for at vi kom med i dette bevaringsprogrammet. Det har vært helt avgjørende for at kanalen fremstår i så godt skikk som den gjør i dag, sier Fundingsrud.

Skulerud anno 1960

På Skulerud er det flere «Riksantikvarobjekter» som inngår i bevaringsprogrammet: Lokstallen skal settes i stand utvendig, svingskiven skal reetableres, 700 meter jernbanespor skal legges. Sporvekslere og stoppbukker skal reetableres og smia skal settes i stand både utvendig og innvendig. Disse arbeidene er planlagt ferdig i løpet av neste år. Tømmerkranen er allerede istandsatt. Det samme gjelder pakkhuset utvendig. Turisten-brygga er istandsatt. Det er også lensene i Skirfoss.

Når alle arbeidene er utført etter planen, vil jernbanemiljøet i sentrum av Skulerud være tilnærmet lik Skulerud anno 1960. Da var aktiviteten på Skulerud betydelig. Denne aktiviteten hadde økt jevnt og trutt siden det hele tok av med åpningen av Aurskog-Hølandsbanen i 1898. Årene med Tertitten var en storhetstid i hele regionen der Skulerud var viktigste tettsted. Tertittens hovedoppgave var frakt av tømmer, men etter hvert ble den smalsporete jernbanen en viktig brikke i persontransport og turisme. Den store Rundreisen hadde aldri kommet til uten denne jernbanen. Folk fra Oslo ble fraktet med tog til Skulerud og seilte videre med DS «Turisten» til Halden. Derfra tok de toget hjem til Oslo.

Spektakulær opera i Halden

Det finnes neppe noen flottere kulturarena enn Fredriksten festning i Halden. Derfor er utendørsoperaen blitt en spektakulær begivenhet annet hvert år. Nå er det duket for tre fantastiske forestillinger av Verdis «Il Trovatore» 12. 14. og 15. juni.

ØYVIND OTTERSEN, TEKST

Opera Østfold, med operasjef Pål Scott Hagen i spissen, har klart å gjøre det umulige mulig. De har fått opera til å bli kultur også for hvermannnen. I de store operahusene er publikum gjerne erklærte operaelskere. Utendørsforestillingene på Fredriksten festning har vist at opera, med tilhørende fantastiske kulisser, har blitt en kulturopplevelse for et langt større publikum.

Verdensklasse

På rollelisten står operasangere i verdensklasse. Flere av dem tjener til sitt daglige brød ved noen av verdens største operascener. I tillegg har man kor, statister og stab av ypperste klasse. Dette, kombinert med en behagelig og vakker sørnorsk sommerkveld, gjør operaforestillingen på Fredriksten til et minne for livet. Den store scenen er bygget opp på en måte som får festningsmurene til å bli en viktig del av scenografien. Og lyssettingen er et kapittel for seg. Det er derfor forestillingene går sent på kvelden. Da blir effektene så mye sterkere.

Mer enn opera

«Il Trovatore» har premiere onsdag 12. juni. Så blir det forestillinger fredag 14. og lørdag 15.

juni. De som ønsker å oppleve denne fantastiske begivenheten bør kjenne sin besøkelsestid. Det er ikke ubegrenset med billetter.

Operaforestillingene er naturligvis hovedattraksjonen denne langhelgen i juni. Men en rekke viktige aktører i Halden har et fruktbart samarbeid med Opera Østfold for å gi publikum fra fjern og nær en minnerik opplevelse. Halden Turist og Opera Østfold samarbeider tett om å gi folk gode opplevelser mens de venter på forestillingen.

– Det er viktig å utvide opplevelsesebegrepet enda mer for vårt publikum. Det er flott at Halden Turist kan tilby varierte aktiviteter, sier operasjef Pål Scott Hagen.

Operacruise på kanalen

I tillegg til alt Halden Turist står for, samarbeider Opera Østfold og MS «Brekke» om operacruise i Haldenkanalen. Båtturen går både 14. og 15. juni fra Tistedal, gjennom Brekke sluser til Krappeto før retur til Tistedal. Om bord blir det servering av mat og drikke og ikke minst vil tenoren Hallvar Djupvik synge og fortelle om «Il Trovatore».

Nytt i år er at Opera Østfold har inngått et tett samarbeid med Østfold Kollektivtrafikk. Det betyr at publikum fra hele Østfold får et

godt busstilbud til og fra Fredriksten festning de aktuelle spillekveldene.

«Il Trovatore»

«Il Trovatore» ble urfremført på Teatro Apollo Roma den 19. januar 1853. Det er en av Giuseppe Verdis mest fremførte operaer. «Il Trovatore» er en opera med inderlig intensitet og musikalsk mangfold. En thriller av det mørke slaget som skildrer en menneskelig tørst etter hevn, meningsløst sinne og heftige lyster.

I rollene finner vi Maria Fontosh som Leonora, Dong-Hwan Lee som Conte di Luna, Olesya Petrova som Azucena, Gaston Rivero som Manrico, Trond Gudevold som Ferrando, Marianne Folkestad Jahren som Inez og Eirik Grøtvedt som Ruiz. Miklos Taliga og Sven Törnell blir også å se på scenen.

Gregor Bühl er musikalsk leder, og Ronald Rørvik er regissør.

Det Norske Blåseensemble og Wermland Operas orkester står for musikken. Nytt av året er at Opera Østfold har inngått samarbeid med Göteborgs Operans Kör.

– Vi har lenge sett et behov for å profesjonalisere koret, og vi er takknemlige for å ha på plass en avtale med koret fra Göteborg, sier operasjef Pål Scott Hagen.

Han kom i oktober 2017 inn i Haldenvassdraget Vannområde som **et ungdommelig friskt pust**. Vannområdegründer Finn Grimsrud hadde annonsert datoen for overgangen til pensjonisttilværelsen. Den freske trønderen overlappet i tre måneder før han ble kastet på dypt vann. Nå er han varm i trøya og stortrives i jobben.

Miljøbevisst vannområdeleder

ØVVIND OTTERSEN, TEKST OG FOTO

Det er ikke enkelt å hoppe etter Wirkola. Men ungdommen har en tendens til å utvikle sin egen stil. Wirkola var god, men han tilhører nå historiebøkene. Finn Grimsrud har betydd svært mye for vannkvaliteten i Haldenvassdraget, men nå er det en ny og yngre kost som styrer skuta. Det ser det lovende ut. Lars Kristian Selbekk (30) har mange ideer, og samarbeidet med kommunene, bøndene og andre nøkkelpersoner langs vassdraget har så langt vært både godt og fruktbart.

– Da jeg fikk denne jobben, så jeg på det som selve drømmejobben, sier Lars Kristian.

– Etter halvannet år er jeg enda sikrere: Det er drømmejobben!

Liker seg godt i Ørje

Lars Kristian Selbekk er ingen østfolding. Dialekten røper ham. Han er trønder.

– Jeg hadde ikke noe forhold til Østfold fra før. Men jeg stortrives. Det er så mange trivelige folk her, sier han.

Lars Kristian har kontor i Ørje. Naturlig nok

siden Marker kommune har det administrative ansvaret for Haldenvassdragets Vannområde.

– Finn Grimsrud holdt til på Bjørkelangen. Ørje passer nok bedre. Det er midt i vassdraget, med like lang vei til Bjørkelangen som til Halden. I Fellesbygget i Ørje har vi etablert et kontorfellesskap der flere «etater» holder til. Det er fagfolk som har stor nytte av samarbeid, og det er helt klart både faglig nyttig og sosialt å ha kolleger rundt seg.

Lars Kristian tilbringer mye av sin tid i Ørje, selv om han valgte å bosette seg i Askim.

– Ja, jeg er mye på kontoret eller ute i felten, og på fritiden spiller jeg innebandy med venner i Ørje. Jeg er også med i styret i Marker Røde Kors.

Miljøbevisst

Lars Kristian Selbekk vokste opp på et småbruk i Lundamo i Melhus kommune sør for Trondheim. Der drev familien med blant annet storskala jordbær dyrking, og moren var ekstra glad i hagearbeid.

– Jeg ble tidlig opptatt av dyr og planter og gikk etter hvert inn i Natur og Ungdom. Dette

Lars Kristian Selbekk er leder av Haldenvassdraget Vannområde. Den blide og omgjengelige trønderen holder til i et hyggelig og faglig nyttig kontorfellesskap i Fellesbygget i Ørje sentrum.

fristet mer enn snøscooter og moped som de fleste andre i Lundamo holdt på med.

Hele oppveksten og valg av utdanning fulgte i samme spor. I 2017 var det på tide å få seg en jobb der hun kunne dyrke både jobb og hobby. Den drømmejobben dukket opp i Ørje. Nå er Lars Kristian Selbekk en nøkkelperson i arbeidet med å gjøre vannkvaliteten i Haldenvassdraget bedre.

– Du er til og med blitt politiker. Nummer fem på Miljøpartiets liste til kommunevalget i den nye storkommunen Indre Østfold.

– Jeg møtte opp på et partimøte for å se hva de holdt på med. Så gikk jeg ut fra møtet med en femteplass. Men jeg kommer ikke inn. MDG får kanskje to inn i det nye kommunestyret.

Drømmejobb

– Du omtaler jobben din som en drømmejobb. Hvorfor?

– Som jeg har nevnt er temaet midt i blinken for meg; natur og miljø. Dessuten er det en stor grad av frihet til å gjøre det jeg synes er viktig. Selvsagt har jeg både instruksjoner og oppgaver oppdragsgiverne forventer at jeg utfører. Men

det er et prosjektbasert arbeid der jeg har stor innflytelse. Det er oppgaver som involverer barn og unge. Og det er et element av frivillighet. Jeg jobber med landbruk, avløp og miljø. Jeg er ute i feltet og inne på kontoret. Et svært variert arbeid. Akkurat nå lager jeg et oppsett i Excel. Tro meg – det kan være veldig morsomt!

– **Nesten som en profesjonell fotballspiller – jobb og hobby i ett?**

– Ja, det kan du si.

Barnebok

– **Det ryktes at du er blitt barnebokforfatter?**

– Vel, det er kanskje å ta litt i. Men barn og unge er en prioritert gruppe i vårt arbeid, og i den forbindelse har jeg laget manus til en bok jeg håper vi kan få gitt ut ganske snart. Prosjektet er delvis jobb og delvis mitt eget. Boken handler om istidskrepsen Ørjan. Han er inspirert av istidskrepsene som befinner seg nesten bare her i Haldenvassdraget og er navngitt etter vannforvaltningssenteret Ørje, som ligger midt i vannområdet. Ørjan skal bidra til å informere og engasjere rundt biologisk mangfold og miljø, sier Lars Kristian Selbekk.

Langsiktighet

– **Blir vannet i Haldenvassdraget noen gang helt rent?**

– Det er et definisjonsspørsmål. Hva er «helt rent»? Som en krystallklar fjellbekk? Da er svaret nei. Vi har et næringsrikt vassdrag, og det gyllenbrune vannet vil vi alltid ha. Men vi skal jobbe for å få bedre vannkvalitet. Det er lagt planer til langt ut på 2030-tallet. Vi må ikke redusere innsatsen. Dette er et arbeid som pågår kontinuerlig.

– **Hvor trykker skoen mest?**

– Bøndene har fått mye kjeft, og det er fortsatt for stor tilførsel av næringsstoffer til vassdraget. Men jeg har en god dialog med bøndene. Det er en vilje til å bidra positivt. Dessuten ser jeg en endring i mentaliteten hos yngre bønder. Neste generasjon vil helt sikkert ha en annen holdning. Dette med kortreist mat og et sunt forhold til matproduksjon, miljø, klima og vår felles fremtid er i ferd med å slå rot hos de unge, også de unge bøndene. Det lover godt.

– Men noe av det viktigste i arbeidet er å få rikspolitikerne til å ta et større ansvar. Det er de som legger føringene for hvordan dette skal bli.

Jeg tror ikke det er noen vei utenom å gi bøndene kompensasjon for tapte inntekter om vannet skal bli bedre. Vi må få bort høstpløyingen, og det må politikerne bidra til å kompensere for. Jeg håper de snart kan gi oss noen gulrøtter som kan inspirere bøndene til å la høstpløgen stå.

Strandryddeuke

29. april til 5. mai er det den nasjonale strandryddeuken. Lars Kristian Selbekk håper at riktig mange setter av litt tid til å rydde og plukke søppel langs bekker, elver og vassdrag.

– Husk at søppel i bekkanten før eller siden ender opp i havet hvis vi ikke får plukket det opp.

– **Andre store ting på gang?**

– Vi har et par store prosjekter på gang i Bjørkelangen.

– Ved Kjelle skal vi endre på Svenskebekken. Da vil mindre forurensning tilføres Lierelva. Det vil ha positiv betydning for vassdraget. Det er også på gang et stort prosjekt i den store torvmosen utenfor Bjørkelangen. Det vil gi positiv innvirkning på vannet i vassdraget om vi lykkes slik vi håper og tror.

Att **skapa och utveckla** är hans livsfilosofi.

– Pengar är som en hammare eller en såg, det är ett verktyg för att få ett arbete uträttat. Det är inget mål i sig själv, säger den norske affärsmannen **Olav Thon**, som nu i april inviger 9.000 nya kvadratmeter i köpcentret **i Töcksfors**.

Tacksam Thon inviger

RUBEN AGNARSSON, TEKST OG FOTO

Töcksfors Shoppingcenter invigdes hösten 2005 i närvaro av kung Carl XVI Gustaf, Olav Thon och Carola. Nu i april invigs utbyggnaden på 9.000 kvadratmeter, med nya hyresgäster som H&M, Apoteket, Jula och Espresso House.

Olav Thon är glad över expansionen i Töcksfors.

– Det är ju trots allt den kortaste sträckan från Norges huvudstad, Oslo, till ett svenskt samhälle, konstaterar han och ler.

– Jag tror att Töcksfors, antingen med min hjälp eller på annat sätt, inom 20 år skulle kunna vara ett stort samhälle med en livlig verksamhet inom industri, produktionsföretag och handel. Det förutsätter självklart att kommunen förstår att Töcksfors ligger där det ligger, säger Olav Thon och jämför med den italienska gränstaden Como i närheten av Schweiz.

– Det mest naturliga utvecklingsområdet i Årjäng – menar jag – är Töcksfors-området, på grund av närheten till Norge och Oslo.

Flå kommun blomstrar

Olav Thons hemtrakter i Hallingdal har fått erfara vad den norske entreprenörens engagemang kan betyda. När hemkommunen Ål krånglade med bygglov blev det istället grannkommunen Flå som fick del av Olav Thons miljoner.

Bygden var på väg att dö ut när Olav Thon stoppades i en fartkontroll av den lokala polischefen, som introducerade honom till björn-

parken i Flå som behövde en vattendamm till björnarna.

Thon gav 300.000 till parken och drygt tio år senare har han satsat 350 miljoner kronor i kommunen, vilket skapat över 100 nya arbetsplatser.

Köpcenter, hotell, bostäder, kommunkontor, sporthall och McDonalds har kommit till tack vare Olav Thon och Flå kommun är i dag en av de snabbast växande kommunerna i hela Norge.

– **Blev det som du tänkte dig när du startade Töcksfors köpcenter år 2005?**

– Jag tycker det. Jag måste ju säga att när stora kedjor som H&M, Jula och Apoteket nu kommer, blir Töcksfors ett stort handelscenter. Även på norsk sida sker det väldigt mycket. Örje växer väldigt bra och gränsområdena växer ihop.

– **All uppmärksamhet du får från omgivningen, tar det energi eller ger det energi?**

– Det var en intressant fråga. Jag måste nog säga att det ger mycket energi också, även om det kan vara en utmaning. Som nu, när vi ska ta beslut om en satsning på 800 miljoner i Lørenskog och samtidigt ska ha tid för fotografieringar, intervjuer och möten med människor.

– **Är du tacksam?**

– Ja, det måste jag säga. Tacksam för att vi lever i en del av världen där vi i och för sig har en del utmaningar som man måste kämpa ned – som byråkratin i näringslivet – men i stort sett har vi det väldigt bra.

– **Kan du säga något om byråkrati?**

– Jag kan förstå att man behöver ha vissa regler, men det blir ju gärna så att med en position så följer också makt, vilket kan få enskilda

offentliga personer att missförstå det hela och tro att det viktigaste är att utöva makt.

– Men det de egentligen ska göra är att få samhället att fungera. Detta är en konflikt: vad som behövs av regler för att inte allt ska löpa amok, utan att begränsa utvecklingen.

– På ett möte på Gardermoen med alla Norges kommunalråd där jag höll ett inledningstal hörde jag att det kunde ta 10 år av planläggning för att få bygglov i naturliga utvecklingsområden. Det är förfärligt.

– Det värsta med byråkrati är att ungdomar, som ofta är otåliga, förlorar tron på att det kan hända något, när man får avslag på avslag på exempelvis en bygglovsansökan. Det är en väldigt svår situation.

– **Du har lite av ungdomens otålighet kvar?**

– Jag är ju inte mer än 96 så ...

– **Vad prioriterar du högst i dag?**

– Vi befinner oss i en utveckling där teknologins framgångar – tror jag – kommer att leda till att det blir svårt att hålla människor med jobb i näringslivet. Jag tror att detta att ha en anställning kommer att vara något viktigt i vårt samhälle.

– Vi har cirka 50.000 anställda på våra köpcenter, till detta kommer alla anställda på hotellet. Det blir en del. Att skapa arbetstillfällen är därför viktigt.

God relation med Sverige

Sedan 2003 och mötet med kommunalrådet i Årjäng, Kjell Ericsson, har engagemanget i Sverige ökat för Olav Thon.

- Jag är förundrad över dem på politiska vänsterkanten som till varje pris vill förhindra människor från att bli rika. Men de rika får inte med sig något, det ordnar vår Herre. Det som blir kvar när den rike dör är det som eventuellt har skapats under hans livstid sier Olav Thon.

i Töcksfors

- Jag trivs väldigt gott i den relationen med Sverige, säger han.

- Det var mest tillfälligheter att jag träffade Kjell. Vi slösade inte bort tiden med mängder av formaliteter och undersökningar. Hade jag varit svensk hade jag nog tillsatt utredningar och tagit fram marknadsundersökningar först, tillägger han och skrattar.

Beslutet om Töcksfors togs i samma veva som Olov Thon köpte in sig i Nordby köpcenter utanför Strömstad, där han upptäckte att intresset för gränshandeln var stort hos norrmän.

- Jag ser ett nordiskt samarbete som något väldigt viktigt. Det kommer till uttryck i min verksamhet. Jag är besviken över att vi inte har fått till ett närmare samarbete mellan de nordiska länderna. Det skulle vara väldigt bra.

- **Har du någon fritid?**

- Jag har aldrig haft en skarp gräns mellan arbete och fritid. Jag tycker att mitt arbete är väldigt roligt. Jag räknar bland annat detta samtal med dig som min fritid. Man behöver inte ligga i en solstol i södra Europa för att koppla av.

- **Den norska naturen är viktig för dig?**

- Där har jag alltid haft mitt intresse och kanske också min styrka. Det är kanske inte så speciellt i dag att man blir 96 år, men att starta en affär år 1942 som nittonåring och fortfarande vara koncernchef 77 år senare, det tror jag har varit möjligt genom att jag hämtat glädje och inspiration i naturen.

- **När på resan förstod du för första gången att din verksamhet kunde bli riktigt, riktigt stor?**

- Jag har egentligen aldrig haft någon målsättning, vilket har gjort att jag också har bevarat mina nerver i ganska gott skick. Jag har aldrig drömt om att bli världens rikaste man eller största entreprenör. Man får sina uppgifter och löser dem så gott man kan, och så blir det ett visst resultat.

- Men när jag på 1950-talet började att köpa egendomar tog jag ett principbeslut att utveckla och skapa något. Det var en nyckel. Mina konkurrenter nöjde sig med att sälja sina fastigheter med fem procents vinst. De försvann fort.

- När jag köper en fastighet brukar jag fråga mig, vad är det i källaren, vad finns på vinden, vilka möjligheter finns det här? När jag köpte hotell Bristol i Oslo år 1976 gick jag ned i källaren, där ingen varit sedan det byggdes år 1917. Där fanns en dörr som buktade ut på grund av allt skräp som lagts där och när vi öppnade dörren ramlade det ut julgranspynt från år 1927. Ingen hade varit där sedan dess. Det första jag gjorde var att rensa ut allt detta och bygga en restaurang där, som blev en fullträff.

- Att skapa något har varit drivkraften.

Betalar skatt i Norge

Olav Thon har startat en stiftelse som har som övergripande målsättning att driva Thon-gruppen vidare och ge överskottet från verksamheten till en mängd samhällsnyttiga ändamål.

Medan IKEA och även framgångsrika norska företag har flyttat utomlands för att undvika skatt har Olav Thon stannat i Norge som en norsk skattebetalare.

Enligt en sammanställning från revisionsbyrån BDO betalade han 4,3 miljarder i skatt mellan åren 1996 och 2014.

Du har aldrig funderat på att flytta till Monaco?
- Nej, jag har inte det. Jag vet inte hur glad man skulle vara av att sitta i Monaco. Min glädje är att få vara med om detta här där vi bor.

- **Hur undviker man att makten och pengarna går en åt huvudet?**

- Jag blir förundrad över att människor inte resonerar mer realistiskt. Pengar är som en hammare eller en såg, det är ett verktyg för att få ett arbete uträttat. Det är inget mål i sig själv. När man blir så gammal som jag är nu så inser man att oavsett om man har ett otroligt välstånd eller är helt utfattig, så får man inget med sig. Det förundrar mig att människor inte är mer uppmärksamma på det.

- Jag är förundrad över dem på politiska vänsterkanten som till varje pris vill förhindra människor från att bli rika. Men de rika får inte med sig något, det ordnar vår Herre. Det som blir kvar när den rike dör är det som eventuellt har skapats under hans livstid.

- Sedan finns det de på den politiska högerkanten som kämpar lika intensivt för att bli rika. Inte heller de inser att man inte får med sig någonting.

- Denna inställning har hjälpt mig väldigt mycket att se realistiskt på detta.

Siden 1851

En ekte
lokal
sparebank

Hva er dine drømmer?

Hos oss kan du spare på konto, på BSU eller i fond.
Start sparing i dag, eller ta kontakt med oss så finner vi
den beste løsningen for deg.

Vi er din lokalbank.

Snakk med oss om lån, forsikring og sparing.

Telefon 69 81 04 00
Epost@marker-sparebank.no
www.marker-sparebank.no

**MARKER
SPAREBANK**

Personlig og trygg

Haldenkanalen i Utrecht

Nederlendere er «crazy about Norway». Det er hovedinntrykket man sitter igjen med etter at Visit Haldenkanalen for første gang deltok på sykkel- og vandremessen i Utrecht, Nederlands fjerde største by.

ØVVIND OTTERSEN, TEKST

Utrecht ligger bare en halv time fra Amsterdam. Første helgen i mars kom folk fra hele landet for å besøke messen.

– Vår oppfatning etter tre messeudager er at nederlendere generelt er veldig glad i Norge og ønsker å reise hit, sier Grete Flæsen Elgetun i Visit Indre Østfold.

Haldenkanalen

– Vi merket at vår region er mindre kjent, men det var likevel veldig stor interesse.

Vi var eneste norske stand. Sverige og Danmark hadde også en stand hver.

Haldenkanalen var representert ved Grete Flæsen Elgetun fra Visit Indre Østfold, Inger Midttun fra Halden Turist og Elin Kollerud fra Utmarksavdelingen Akershus og Østfold.

– Vi hadde med brosjyremateriell fra Indre Østfold, Halden, grenseregionen, pilegrimsvandring og ikke minst en helt ny Visit Haldenkanalen-brosjyre med fjorten sykkelruter fra Kornsjø i sør til Bjørkelangen i Nord. Unionsleden og Fjella ble naturligvis også nevnt i samtalene, sier Elgetun.

Godt mottatt

– Vår region ble veldig godt mottatt. Vi har et forholdsvis flatt terreng med mye skog, vann og vakker natur. Her kan tilbringes dager og uker, eller som en start på en hel norgesferie med lengre sykkel- og vandreruter.

– Haldenkanalen, med sine vandre- og sykkelmuligheter, sluser, båtturer og padlemuligheter, er et fantastisk produkt å selge.

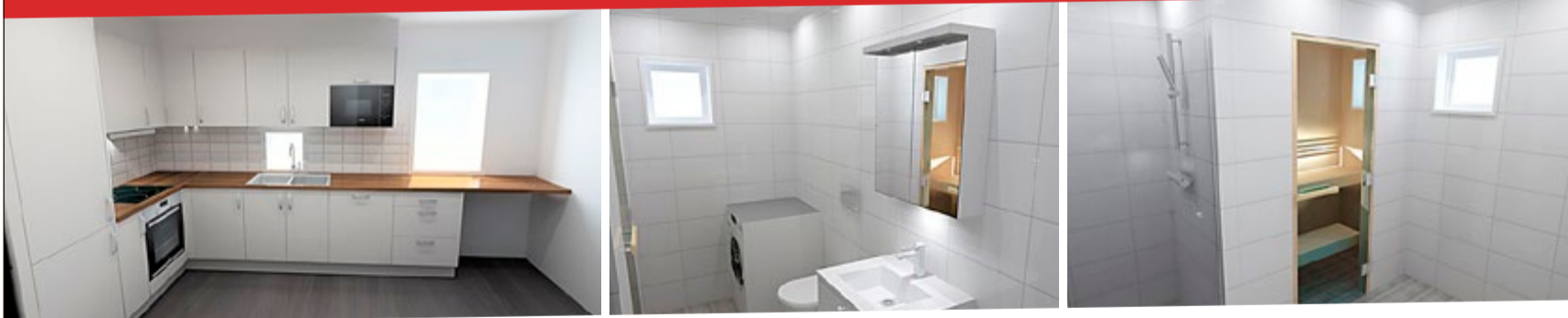

Haldenkanalen fikk meget god respons på messen i Utrecht i Nederland. Standen ble betjent av Elin Kopperud (fra venstre), Inger Midttun og Grete Flæsen Elgetun.

STUVBUTIKKEN

Byggvaruhuset med kunnskap och engagemang

Stolt leverantör av kök, badrum, kamin, golv och färg!
20.000 kvm butiks- och lageryta i Karlstad, med leveranser till hela Sverige!

**Golv, Tapeter, Färg,
 Mattor, Badrum, Kakel, El,
 VVS, Braskaminer, Marksten,
 Kök & Fritidshus**

Bromsgatan 5, 653 41 Karlstad
 Tel. 054-181197, Vard. 7–19 Lörd. 9–16 Sönd. 10–16

Öppet dygnet runt på:
www.stuvbutikken.com

Eilif Mosbæk besøkte Hemnes

Eilif Mosbæk besøkte nylig Hemnes. Her viste han bilder og fortalte historier fra hans forrige bok og fra boka som lanseres i mai. Begge har Haldenvassdraget og Haldenkanalen som en rød tråd. Foto: Øyvind Ottersen

Eilif Mosbæk, forfatter av lokalhistoriske bøker, var nylig på besøk i Hemnes i Aurskog-Høland. Mosbæk fortalte historier fra sin kommende bok «Turisten og livet langs Haldenvassdraget».

Eilif Mosbæk fra Ørje ga i 2015 ut boken «Kanal-damperen Engebret Soot», en bok som slo meget godt an og ga forfatteren flere utmerkelser, blant annet fra Østfold Historielag.

I mai lanseres den nye boken. Den er bygget over

samme lest, men har som tema den gamle «Dronningen» - DS «Turisten».

Under det meget godt besøkte møtet i Hemnes fortalte Eilif Mosbæk historier fra boken, med spesielt fokus på det som ligger hemnesingene nærmest; Tertitten, Aurskog-Hølandsbanen, Engebret Soot, Kongebesøket i 1909 og selvsagt små og store sidesprang der lokale størrelser ble omtalt. Som kokka på Lies Hotell i Ørje, ei fresk dame som i sin tid dro

fra Hemnes til Ørje for å lage mat det fortsatt går gjetord om.

Eilif Mosbæk har det siste året holdt en rekke lignende foredrag i distriktet. Han har blant annet vært i Fredrikshalds Teater i Halden, på Furulund i Aremark, i Ørje/Töcksfors Rotary Club i Töcksfors og i Marker Historielag.

Westra Wermlands
Sparbank

Västra Värmland är en fin plats på jorden. Det håller du säkert med om.

Varje dag ser vi våra kunder i ögonen och engagerar oss i samhällsutvecklingen i västra Värmland.

Vi är en bank som du kan lita på och som anstränger sig lite extra för ditt bästa.

Vi får
västra Värmland
att växa

www.wwsparbank.se

”There will be bluebirds over the White Cliffs off Dover, tomorrow just you wait and see”

– Tidsvittnen beråttade minnen från krigsåren

Kanalmuseet i Ørje var fylt till sista båk. Flera tidsvittnen beråttade hur dom opplevde den 9 april 1940 og åren dårefter då tyskarna ockuperade Norge.

Disse tidsvittnene fra Marker fortalte historier om hvordan de opplevde krigen. Fra venstre Lillian Olsson, Bodil Larsen, Arne Nilsen, Alf Volen, Arne Dehli og Nils Skogstad.

ROBIN OLSSON, TEKST. ØYVIND OTTERSEN, FOTO

Det visades bilder från Marker og åven en kort og innehållsrik film från bygden där man bland annat intervjuat den kände motståndsmannen Gunnar Sønsteby.

Arrangementet i Ørje lockade ett drygt hundratal åhörare og en extra-lokal og stolar fick användas. Kvällen inleddes med att Anneli Sollie sjöng Vera Lynns berömda sång om The White Cliffs of Dover. Bland tidsvittnen var Bodil Larsen, Lillian Olsson, Arne Nilsen, Nils Skogstad, Alf Volen og Arne Dehli. Filmen som visades var dramatisk og skapade en känsla av hur det kunnat kännas under krigsåren.

Gripande berättelser

Nils Skogstad berättade om den 9 april, då de tyska flygplanen flög lågt över Marker og spred skräck i befolkningen og hur hans far småningom började som gränslots.

Dehli berättade om då han og hans mor flydde från Marker över till Sverige med båt via

Anneli Sollie imponerte med en flott versjon av Vera Lynns klassiker «The White Cliffs of Dover».

Båstnås. Hur de blev fraktade till Falun og där man återsåg hans far som flytt tidigare. Han berättade åven om de berömda «polistrupperna» i Sverige som tränats upp för att sättas in i strid vid Norges frigöring. Den 8 maj 1945 kom freden og den 11 maj var de tillbaka i Ørje.

Alf Volen berättade om många strapatser över grånsen till hans slåkt i Sverige. Han berättade åven en historia från Börje Karlsson på Mon i Västra Fågelvik, då några vackert klådda damer, av fransk börd, skulle över grånsen og hem till Frankrike efter utfört arbete bland de tyska officerarna.

Gunnar Sønsteby

Avslutningsvis visades en film från krigen med intervjuer av bland annat motståndsmannen, den berömda nr 24, Gunnar Sønsteby under ett möte i Marker med grånslotsen Gåseby.

Detta var en lyckad kväll på alla sätt som säkert inspirerar till fler träffar i åmnet, som ser ut att väcka stort intresse på båda sidor av grånsen.

Kulturkvelden på Ørje Brug, med tema fra krigen, samlet fullt hus og vel så det. Ekstrastoler måtte settes ut i gangen og i naborommet.

Opplevelsessenter

Avisa Grenseland og samarbeidspartnere i Marker og Årjång undersøker for tiden mulighetene for å etablere et opplevelsessenter der man kan dokumentere den interessante historien omkring det som hendte i grenseregionen under krigen.

Etter som tiden går vil stadig flere kilder bli borte. For å gi kommende generasjoner er godt innblikk i historien ønsker vi å få tilgang til personlige historier, filmer, fotografier eller gjenstander frå krigsårene. Målet er å bygge opp et opplevelsessenter med fokus på den historien som har utspilt seg i grenseregionen mellom Norge og Sverige. Ikke bare under annen verdenskrig, men også i andre perioder – før og etter krigen.

Ta gjerne kontakt på epost: oyvind.ottersen@grenselandmedia.no eller på telefon 468 24 777.

Flinke bønder på Idd

Einar Magnus Hov foran et av jordene langs bekken. Her ser vi tydelig at det ikke er pløyd i et bredt belte inn mot bekken.

Vannområdets avtroppende og påtroppende leder, samt Fylkesmannens representant, likte det de så da de besøkte Ås på Idd for å se hva som er gjort for å bedre de store bekkenes helsetilstand.

ØYVIND OTTERSEN, TEKST OG FOTO

Arne Einar Hov og sønnen Einar Magnus Hov har lagt ned en betydelig innsats for å hindre avrenning og samtidig gi ørreten gode oppvekstvilkår i bekken som renner over eiendommen.

– Vi pløyer ikke inntil bekken. Det sørger for å binde jorda og hindre avrenning. Vi kan ikke se på at jorda forsvinner. Jorda er næringsgrunnlaget vårt sier Einar Magnus, som driver gården i dag.

Forbilledlig

– Det er flere store bekker på Idde-sletta. Mange bønder har vært flinke til å ta vare på bekkene og hindre avrenning, sier Finn Grimsrud, tidligere leder av Haldenvassdraget Vannområde. Han hadde med seg sin etterfølger Lars Kristian Selbekk og Leif Roger Karlsen fra Fylkesmannen. Sammen med far og sønn Hov studerte de bekken og hva som er gjort i og langs denne. De likte hva de så.

– Vi har ryddet i bekken, men ikke for mye. Bekken skal være naturlig, med den vegetasjonen som finnes. Da får ørreten gode gytemuligheter, sier Einar Magnus Hov.

Ekstra morsomt under befaringen var synet av en rekke ørreter i bekken.

Store bekker

Over hele Idde-sletta er det en rekke store bekker som fører mye vann med seg. Da er også potensialet stort for å frakte mye næringsrik jord ut i Iddefjorden, om ikke bøndene setter inn tiltak for å hindre

avrenning. Noe mange av bøndene har gjort.

De største bekkene på Idde-sletta er Risumbekken, Klepperbekken, Vevlen, Kirkebekken, Vollebekken og Furuvarpbekken. Felles for dem alle er at de går sammen noen hun-

dre meter før de når Iddefjorden. Bekkene har potensial til å frakte mye jord og næringsstoffer ut i fjorden. Bøndenes innsats har derfor stor betydning for fjordens helse-tilstand, ørretens levevilkår og ikke minst bevaring av egen matjord.

Leif Roger Karlsen (t.v.) fra Fylkesmannen studerer bekken på Ås gård sammen med bonde Arne Einar Hov. I bakgrunnen ser vi (fra venstre) påtroppende og avtroppende leder av Haldenvassdraget Vannområde, Lars Kristian Selbekk og Finn Grimsrud, sammen med bonde Einar Magnus Hov.

Camilla Nordmo og Kjartan Eg Lodden har i sju år drevet Taraldrud gård i Rødenes vest. Det er sju effektive år. På denne tiden er det blitt ølproduksjon, oppdrett av smaalensgås, kornproduksjon og enda noe til.

Camilla Nordmo og Kjartan Eg Lodden driver Taraldrud gård i Rødenes. Her er de ovenfor gården en vakker, men kjølig vårdag. I bakgrunnen ser vi Rødenessjøen.

Øl og gås på Taraldrud gård

ØVIND OTTERSEN, TEKST OG FOTO

Taraldrud gård ligger flott til ved Børresrud. Fra lia litt oppe i det kupert landskapet er utsikten til Rødenessjøen formidabel. Et landlig og idyllisk sted for små barn å vokse opp. Og gode muligheter for kreative mennesker til å drive fremtidens landbruk. Noe heltidsbruk er det ikke. Kjartan jobber i Skiptvet kommune, mens Camilla jobber noen dager i uka for Haldenkanalen Regionalpark. I tillegg er hun en av gründerne i Matfatet, et konsept som virkelig har slått til.

Bryggeri

Kornproduksjon, noen skogsgriser som lever og rydder i skogen, og ikke minst oppdrett av smaalensgås er bærebjelker i gårdsdriften på Taralrud. Men en kreativ attåtnering, og ikke minst et sosialt tiltak, er opprettelsen av et lite bryggeri i en av bygningene på gården. Der har de til og med bevilling, slik at de kan ta imot en håndfull gjester til et hyggelig lag.

For to år siden ble de første øldråpene tappet på spesialflasker med lokal etikett. Ølet «Fløtær» ble det offisielle ølet for Soot-spelet. Siden er andre lokale ølsorter produsert, og i Matfatets utvalg ved Ørje sluser har ølet vært en populær vare.

– Vi har en plan om etter hvert å dyrke alt vi trenger til ølproduksjonen, sier Kjartan, som har brygget øl på hobbybasis siden studietiden.

– Nybegynner er jeg ikke, men det har vært avgjørende å få kyndig hjelp til å etablere eget bryggeri på gården. Audun Solbrekke, opprinnelig fra Marker, er sertifisert øldommer i

For to år siden laget Taraldrud gård sitt første øl. Det ble offisielt øl for Sootspelet. Camilla Nordmo og Kjartan Eg Lodden kunne stolt vise frem produktet for Soot-regissør Anneli Solli (t.h.).

Norbrygg. Han har utviklet oppskriften.

– Vi har også fått tilskudd fra Innovasjon Norge. Ikke bare til bryggeriet, men til å utvikle tilleggsnæringer på gården, forteller Camilla.

En slik tilleggsnæring er gårdsbutikken. Der kan folk få kjøpt det som produseres på gården.

– Vi har ingen faste åpningstider. De som vil handle i gårdsbutikken må avtale tid på forhånd, sier Kjartan.

Matfatet

Camilla og Kjartan er to av gründerne til Matfatet. Dette spennende konseptet ble startet sammen med Hilde og Morten Jaavall, som nå har tatt over Jovall gård. De fire har i et par sesonger solgt sine produkter fra en liten, men delikat innredet salgsbu ved Ørje sluser. Det er inngått avtaler om salg av varer fra en rekke

lokale produsenter langs Haldenvassdraget.

– Responsen har vært overveldende. Til tider har det vært kø utenfor utsalget. Stadig flere er opptatt av kortreist mat, og det er jo nettopp det Matfatet satser på, sier Camilla.

Oppvekst på gården

– Hvilken tilknytning har dere til Taraldrud?

– Min mor giftet seg med eieren av Taraldrud, sier Kjartan.

– Jeg fulgte med på lasset og har i stor grad vokst opp her. Det føltes naturlig å ta over da sjansen bød seg. Camilla er fra Oslo. Hun hadde ingen motforestillinger mot et liv på landet, sier Kjartan.

– Nei, det er spennende, fritt og et flott sted for barna å vokse opp. Dessuten får man utløp for sine kreative evner, sier hun.

Byens lokale sparebank.

Foto: Jan-Petter Dahl

Foto: Hans Petter Wille

Hos oss går overskuddet til både å gi deg et godt banktilbud og til å støtte aktiviteter innen idrett og kultur i Halden.

Begge deler er bra for deg og dine.

**BERG
SPAREBANK**
Lokalbanken ved din side

Elevene fra Tistedal skole kastet seg ut i Asakbekken og arbeidet med stor glød og interesse. Og selvsagt fant de mange spennende smådyr som ble studert nærmere.

Miljøbevisste barn i Tistedal

Tistedal skole har i flere år jobbet med miljørelaterte spørsmål. På alle trinn er det naturprosjekter, og elevene stortrives med denne formen for undervisning.

ØYVIND OTTERSEN, TEKST OG FOTO

De siste årene har det vært gjennomført en rekke prosjekter. Fugler er ringmerket i Vadetskogen, elever har hørt foredrag og jobbet i felten med tømmerdriftens historie, det er satt garn i Femsjøen, og det er tatt vannprøver og registrert smådyr i Asakbekken. Sistnevnte prosjekt var så langt tilbake som i 2017, og 25 elever fra den gang femte trinn gikk til arbeidet med stor iver og pågangsmot. De fant massevis av spennende småkryp i bekken. Og da var det godt å ha forsker Ingvar Spikkeland fra Haldenvassdragets Kanalmuseum som kyndig medhjelper i bekken.

Hanne Røed

Lærer Hanne Røed har vært skolens pådriver og inspirator i dette arbeidet. Blant annet har hun samarbeidet godt med tidligere leder av Haldenvassdraget Vannområde, Finn Grimsrud. Sistnevnte var naturligvis med da elevene studerte Asakbekken. Også Øystein Gaulin fra Halden kommune var involvert i prosjektet.

– Denne bekken renner ut i Femsjøen, og det er viktig å vite hva som er i vannet. Dessuten er det både morsomt og viktig å se den gløden skolebarna legger for dagen. Det lover godt for fremtiden, sa Finn Grimsrud.

Elever fra femte trinn på Tistedal skole la stor iver for dagen da Asakbekken ble studert. Forsker Ingvar Spikkeland fra Haldenvassdragets Kanalmuseum var med på feltarbeidet.

Iver Skogstad räddade

Det är 74 år sedan fångarna i koncentrationslägret Auschwitz befriades. Nils Skogstads pappa, Iver, förde **500 flyktingar från Norge i säkerhet över gränsen** till Sverige mellan 1940 och 1944. En av dessa var kulturkritikern och journalisten Mona Levin. – Det är viktigt att vi bekämpar alla former av antisemitism och aldrig glömmer förintelsen, säger Mona.

ROBIN OLSSON, TEKST

Förintelsens minnesdag firas varje år till åminnelse av koncentrationslägret Auschwitz befrielse. I det ökända lägret några mil från polska Krakow förintades 1,1 miljoner fångar mellan 1940 och den 27 januari 1945. Av lägrets fångar var merparten judar och av dess kom cirka 772 från Norge, endast 34 överlevde.

Lastfartyget «Donau»

Den 26 november 1942 kom att bli en svart dag i norsk historia. Dagen då Nazi-Tyskland deporterade norska judar. Med i det hela har det framkommit senare, var norska motsvarigheten till SJ, NSB som ställde godsvagnar till nazisternas förfogande, på begäran från den norska polisen. Vagnarna användes för att frakta internerade judar från hela landet till hamnen i Oslo, där de skickades till tyska koncentrationsläger med lastfartyget «Donau».

Dramatisk flykt

Mona Levins pappa, Robert Levin, var en myc-

ket framstående pianist och själv har hon byggt en karriär som kulturkritiker i Aftenposten, journalist och författare.

Robert lyckades några dagar innan deportationen fly till Sverige. Kvar i Oslo fanns hans fru Solveig, som fyllt 104 år nyligen, och treåriga dottern Mona.

– Vår lägenhet hade tyskarna konfiskerat åt en tysk läkare. Vi var inneboende i ett annat hus och det blev vår räddning. Vi fick gå under jorden i tre dagar, innan vi flydde över gränsen den 30 november 1942, berättar Mona.

– Färden gick med tåg från Oslo till Askim. På tåget var det massa tyska soldater, men mamma gömde oss på en toalett. Från Askim åkte vi lastbil till Rødens där två män rodde oss över till Skogstad gård.

Hjälpte många flyktingar

Nils Skogstad har fyllt 86 år men är fortfarande still going strong. Skidorna har han med sig och efter vår intervju planerar han att ta sig en tur på den fina anläggningen vid gränsen som han är en primus motor för. Det tidigare kommunalråd

Mona Levin

i Marker har varit bonde i hela sitt liv och var en ung pojke på 7 år när kriget kom till Norge, tisdagen den 9 april 1940.

– Min pappa Iver Skogstad, var en stark bonde och vi bodde på Skogstad gård, som gått i slakten i fem generationer, norr om Örje vid Rødenessjön, ca 9 km från gränsen till Sverige.

– Krigsåren var en spänd tid. Det kom många flyktingar med tåg från Oslo via Mysen. Därefter kom dom med lastbil till andra sidan sjön vid vår gård. Därifrån tog pappa dem hit så dom fick mat och vila innan man gav sig iväg på den sista sträckan till Sverige. De allra flesta gånger var det odramatiskt eftersom tyskarna inte vågade sig ut i skogen, berättar Nils.

– Men just denna natt var det annorlunda på grund av att man letade efter två tyska deserterörer från förläggningsen på Ørje. Pappa tog med flyktingarna hit.

– Mona sa på sitt 50-års kalas i Oslo: «Vid min sida sitter en man som de flesta av er inte känner, men hans namn är Nils Skogstad, och jag är den första kvinna som fått sova i hans säng».

Mona berättar: – Det blev en dramatisk och

hård vandring. Mamma bar mig hela vägen, jag skrek och skrek. En läkare tvingade i mig sömnmedicin men det hjälpte inte.

– En i gruppen ville kväva mig med sina egna händer, men mamma gav honom en kraftig örfil ute i skogen.

– Med hundra meter kvar till gränsen hade vi tyskarna i hasorna, då fick dom i mig flytande sovmedicin och jag blev medvetslös. Iver Skogstad satte mig i en ryggsäck och sprang den sista biten. I Sverige trodde man först att jag var död, berättar Mona.

Det var hela elva flyktingar med den natten, ett äldre par orkade inte följa med i det hårda tempot utan stannade i skogen, så att de yngre skulle hinna undan tyskarna, men Iver Skogstad gick modigt tillbaka och hjälpte även dem över och allt gick till slut bra.

Blev torterad

Iver Skogstad, kom att leda 500 flyktingar i säkerhet till Sverige. 1944 blev han dock gripen av Gestapo och svårt torterad i Halden.

– Pappa överlevde. Han blev brutalt miss-

Mona Levin och Nils Skogstad vid gränsen. Foto: Svein Bekkedal

handlad i Halden och fick klara sig fem dagar utan mat och vatten i en potatiskällare, det enda han hade att äta var lite tobak och en halv potatis han hittat på golvet, berättar Nils.

– Pappa var en stark karl både fysiskt och psykiskt. Han fick sitta på Grini i Oslo. Dagen han kom hem, 10 maj 1945, glömmer jag aldrig.

Känd kulturkritiker

Mona Levin har gjort sig bemärkt som samhällsdebattör och föredragshållare. I den rollen har hon bland annat anklagat Kåre Willoch, tidigare statsminister för Høyre, för att vara antisemit. Detta skedde sedan Willoch kritiserat president Obama för att ha utsett en stabschef med judiskt ursprung.

– Det är viktigt att vi bekämpar alla former av antisemitism och att vi aldrig glömmer förintelsen. Det har varit lite krig mellan mig och Willoch, hans hat mot Israel kan inte betecknas som något annat än antisemitism och efter 30 år blev det för mycket för mig.

– Jo Benkow var en god vän till vår familj och talman i Stortinget. Kåre Willoch och han var medlemmar i samma parti men med diametralt olika syn på de här frågorna, berättar Mona.

– Jag har hållit föredrag om dessa ämnen över hela Norge. Det som sker i dag är att om man har en annan syn på integration och invandring så blir man i skandinavien stämplad som rasist. Folk som flytt från Mellanöstern får fristad och hjälp på alla sätt och vis, ändå sprider delar av dem sitt hat. Det är oacceptabelt.

– Ta till exempel rapparen Kaveh, som blev frikänd efter att ha ropat: «Fuck judarna» från scenen, man kan fråga sig vad som skett om jag ropat: «Fuck muslimerna», säger Mona.

Viktigt att berätta

Nils och Mona berättar gärna sina historier.

– Jag är ute i skolor och på Rotary-möten och delar mina minnen från kriget. Vi får aldrig glömma detta, säger Nils.

– 1982 startade vi en flyktingmarch i pappas fotspår. I början kunde det vara mellan 700-800 stycken men idag är det tyvärr ett dalande intresse.

Mona har inte givit upp kampen mot antisemitismen.

– Jag har hållit föredrag över hela Norge i detta ämne men aldrig varit inbjuden till skolorna förrän nu.

– Många judar i Norge och Sverige har det mycket svårt, se på Malmö. Vi har inte mer än 1.400 judar här i Norge, men ändå utsätts barnen för attacker i skolorna, framförallt i Oslo.

– Den stora invandringen från Mellanöstern leder till spänningar och antisemitismen kommer ofta från vissa muslimska miljöer idag. På den andra sidan finns det nazister med norskt ursprung och vi hamnar mitt emellan dem.

– Media styr mycket av vårt samhälle så det gäller att få ut de här historierna och motverka den ensidiga rapporteringen om Israel, avslutar Mona.

BO I GRENSELAND

grenseland.eu

Tre hytter fra Saltdalshytta, med brygge, legges nå ut for salg.

- 25 meter fra sjøen i den 26 mil lange Dalslands Kanal.
- Bare 12 mil fra Oslo.
- Høystbydende over 2,8 millioner kroner.
- Resterende 11 tomter er klare i høst.
- Priser fra 500.000 til 700.000 per tomt.
- Forutsetter modeller fra Saltdalshytta.

Sten Kilander: 0047/705335537 Svensk Fastighetsförmedling: 0046/573711510 Info: Grenseland.eu

Grete Brustad Nilsen ble utnevnt til æresmedlem i Fortidsminneforeningen. Per Espenes (t.v.) og Jens Bakke samarbeider her om å finne frem nålen som er det synlige beviset på utmerkelsen.

Hedret Grete Brustad Nilsen

Da Fortidsminneforeningen i Østfold for en tid tilbake inviterte til kulturkveld på Ørje Brug, var Grete Brustad Nilsen helt uvitende om at hun skulle bli møtets midtpunkt.

ØVIND OTTERSEN, TEKST OG FOTO

I 2017 ga Grete Brustad Nilsen ut boka «Kulturminner langs Haldenkanalen». Dette bokprosjektet hadde den tidligere kultursjefen i Marker holdt på med i mange år. Det ble en flott bok med god, nyttig og morsom informasjon om det som finnes av kulturminner fra Aurskog-Høland i nord til Halden i sør. Hele boken er gjennomillustrert med flotte bilder, både gamle og nye.

Pengegave

Grete Brustad Nilsen har jobbet ideelt med prosjektet, og etter at hun også har gjort en iherdig salgssinnsats, ga hun bort overskuddet til Fortidsminneforeningen. Så langt er det blitt et betydelig beløp godt oppe på den sekssifrede skalaen. Og mer skal det bli, for fortsatt kjøpes den flotte boka.

Hedret med nål

Grete Brustad Nilsen har brukt store deler av sitt liv i arbeidet med kulturminner og lokalhistorie. Derfor var det flere sentrale personer, i og utenfor Fortidsminneforeningen, som ønsket å hedre og takke Grete. Kongens fortjenstmedalje ble foreslått, men den har Grete fått før. Det endte med at Grete ble utnevnt til æresmedlem i Fortidsminneforeningen, og hun fikk foreningens hedersnål, blomster, levende musikk og masse velfortjent oppmerksomhet.

Jens Bakke

Styreleder Jens Bakke i Fortidsminneforeningen i Østfold var naturligvis med på denne helt spesielle kulturkvelden. Det var også Per Espenes,

styreleder i foreningens avdeling Indre Østfold. Bakke benyttet anledningen til å holde et lite foredrag, «Haldenkanalen sett neante», ledsaget av mange gamle og flotte bilder.

Jens Bakke holdt et interessant foredrag om Haldenkanalen sett neante, eller nedenfra, som det heter på fint. Her med boka Grete Brustad Nilsen har fått velfortjent skryt for.

Slik ser det ut i dag der Forbrugsforeningen Tista drev sin virksomhet frem til nedleggelsen på 1950-tallet. Noen særlig aktivitet er det ikke i gården som en gang sydet av liv. Foto: Øyvind Ottersen

Forbrugsforeningen Tista bygget den store forretningsgården i 1923-24 og tok den i bruk i januar 1925. Gården rommet både bakeri, pølsemakeri, manufaktur, glass og stentøy, meieri og kolonial.

Fra åpningen i 1925. Et stort antall mennesker hadde sin trygge arbeidsplass her.

Et gammelt bilde fra brua over Tistedalsfossen. I området til venstre i bakgrunnen ble den store forretningsgården til Forbrugsforeningen Tista bygget i 1923-24.

Forbrugsforeningen Tista

I første halvdel av 1900-tallet var Forbrugsforeningen Tista et av de mest betydelige samvirkelagene i Norge.

ØVIND OTTERSEN, TEKST

Virksomheten i Tistedal var omfattende, og foreningen hadde mange ansatte og mange kunder. Vareutvalget var bredt og i den store murbygningen som foreningen drev fra 1925, var det aktiviteter i flere etasjer.

Stor aktivitet

Forbrugsforeningen Tista ble stiftet 26. mars 1889. Den første tiden holdt man hus i en gård som ble

bygget i 1881. Den er nå borte. I dag ligger parken og paviljongen der forretningen lå.

Etter over 30 år med fremgang, valgte Forbrugsforeningen Tista å føre opp en ny forretningsgård nesten rett over veien. Mellom Skansebakken og Tistedal kirke ble gården bygget i 1923-24 og innviet i januar 1925. O.M. Andersen var Tistas siste bestyrer i den gamle forretningsgården, mens Ole Kildal var den siste bestyrer i Forbrugsforeningen Tista.

Da Forbrugsforeningen Tista var på det sterkeste, hadde man egne avdelinger for kolonial, manufaktur, glass og stentøy, melk og fløte, bakervarer fra eget bakeri samt kjøtt og pølsevarer fra eget pølsemakeri. Tidlig på 1900-tallet hadde Tista også eget slakteri.

La ned på 1950-tallet

På slutten av 1950-tallet la Forbrugsforeningen Tista ned sin virksomhet. Da hadde man en tid hatt filialer både på Veden og der

Tistedal kino senere åpnet, like bortenfor Kringla konditori i Tistedal sentrum.

Den store forretningsgården ble stående tom i 10-15 år før det igjen ble aktivitet. Da var det noen av de ansatte ved Gardinfabrikken i Halden som startet eget etter nedleggelsen nede i byen. For mange år siden opphørte også gardinproduksjonen. I dag står det aller meste av gården tom, og forfallet er påtakelig.

Muntre episoder med «Turisten»

Siden D/S «Turisten» kom til Haldenkanalen i 1887 har det naturlig nok vært mange muntre episoder, både om bord og på land. Eilif Mosbæk i Marker har trålet en rekke gamle kilder og kommet over flere muntre historier.

«Modbydeligt fylderi»

Sogneprest i Rødenes på slutten av 1800-tallet, Jørgen Hegermann Brochmann, observerer at «Tjuvholmen» like syd for kirke og prestegård ofte er landingsplass for ulike fartøyer – idyllisk som stedet er.

I kallsboken noterer han at en brygge her ute vil være ønskelig i diverse samfunnsnyttig tjeneste. Og brygge blir det etter kirkelig henstilling og kommunal økonomisk bistand.

Men akk! Ved «Turistens» ankomst noterer han: «Vi glædes over det smukke lille skib «Turisten», men det skjæmmer sig selv og sin smukke Salon med modbydeligt fylderi, – naar skal dette ophøre!»

I et stort sett tørrlagt område av fedrelandet er skuta innvilget øl- og vinrett, må vite. Brochmann tilskriver selskapets styreformann, brukspatron Nordbye, men denne avviser henvendelsen med beskjed om at dette er beklagelige insidenter som retter seg til.

Brochmann er imidlertid på hugget og tar med seg «Engebret Soot»s visitter på lørdagskveldene. Brochmann må svinge tukstens ris over tjenestepikene som i ungdommelig lettsinn avlegger mannskap og gjester besøk og glemmer å lukke leet til innhegningen hvor dyrene har tilhold, slik at «Far» finner beitende kyr i bugnende kornåker søndag morgen. «Hvilket forstyrrer Prestegaardens Søndagsfred», tilføyer Brochmann.

For så å ende tildragelsen ønsker nå vår gode prest bryggen fjernet og får denne gang sambygdingene på nakken. De har funnet bryggen høyst tilfredsstillende og nødvendig.

Bryggen ligger der den dag i dag. Nyoppusset til Kulturminnestafetten i 1997 da damperne «Engebret Soot» og «Ara» la til kai.

Vanskelig navigasjon

Kaptein Harald Nilsen mente det var vanskelig å navigere «Turisten» i Kjærringskrevet.

To lett aldrende damer hadde fulgt D/S «Turisten» og kaptein Harald Nilsen fra Tistedal opp gjennom et sommeridyllisk vassdrag. De er mektig imponert og føler at de må gi uttrykk for sin tilfredshet. Med stor forsiktighet knakker de på styrhusdøra og lukkes inn av en smilende skipsfører. De våger seg frem på med et spørsmål: «Hvor er det vanskeligst å navigere?» Smilerynkene blir uttallige i Nilsens godmodige fjes: «Hø! Det må være i Kjærringskrevet det», svarer han.

I stor forfjamselse river damene opp styrhusdøra og returnerer i lettere harnisk til sine plasser.

Hendelsen skulle etter sigende ha blitt rapportert til lensmann Gudbrand Mellbye, som sikkert hadde en kostelig stund før episoden var avklart og oppklart.

Til opplysning: «Kjærringskrevet» er en smal passasje i elven mellom Strømsfoss i Aremark og Bøenfjorden i Øymarksjøen. Før Engebret Soots utvidelse av elveløpet kunne konene på vei til Strømsfoss samle stakken med en hånd og med et byks jumpe over det som den gang var en bekk.

Besværlig landgang

Med fare for å bli beskyldt for kvinnefientlighet; her følger nok en liten historie fra det maritime miljø.

En dame av den omfangsrrike sorten skulle gå fra borde i Ørje sluser. Kaptein Nilsen og dekksgutten la ut en landgang fra åpning i rekka. Landgangen var bordlagt med glipper mellom bordene, og damen viste liten vilje til å entre provisoriet. «Kom igjen, du detter'nte imellom lell!» kom det lakonisk fra kapteinen.

Fiskebrygga i gamle dager

Et morsomt bilde fra Fiskebrygga i Fredrikshald (Halden) for godt over hundre år siden. Den gang dette var en virkelig fiskebrygge. Hit kom fiskere fra Hvaler og andre farvann for å selge fisk, krabber og annen sjømat til Fredrikshalds befolkning.

Helt til høyre skimter vi den gamle sjøboden, som de siste årene har fått en betydelig ansiktsløftning. Ved siden av ser vi fiskebasaren. Den ble revet i 1957. I bakgrunnen på bildet, på den andre siden av Tista, troner den karakteristiske stasjonsbygningen som fortsatt er en viktig del av bybildet.

Jernbanen kom til Fredrikshald i 1879. Utbyggingen krevde plass på sydsiden av elva, og det resulterte i at mye av fiskehandelen i Kirkegata ble flyttet over på Nordsiden. Dermed ble Fiskebrygga for alvor byens viktigste plass for kjøp og salg av fisk.

Basarene på Torvet ble også benyttet til salg av fisk. Den virksomheten pågikk helt frem til vår tid, og mange haldensere husker godt «Fisker'n» der han sto med sitt hvite forkle, solgte fisk og pratet livlig med alle, ofte langt oppe på Torvet.

Bakergaarden

HELLEBEKK
29. mai kl. 19.00–01.00

Salg av mat og drikke. Alle rettigheter. Billetter kr 100,- selges ved inngangen. NB! Konserten foregår i bakgården. Husk varmt tøy!

La deg friste!

Bakergaarden – det lille ekstra

La deg friste av våre gode hjemmelagde retter og et stort utvalg gjær- bakst og kaker. Nyt vår frodige og moderne mat i en trivelig og uformell atmosfære. Vi leverer spennende hjemmelaget mat til små eller store anledninger. NB! Sommerlukket f.o.m. 30. mai t.o.m. 19. august. I sommer treffes vi på BåtCaféen!

90 40
25 15

STORGATA 14, 1870 ØRJE. TLF 90 40 25 15
POST@SLUSEPORTEN.NO – WWW.SLUSEPORTEN.NO
MANDAG–ONSDAG 10–16. TORSDAG–FREDAG 10–18. LØRDAG 10–16. SØNDAG 12–17

Sluseporten BåtCafé

SOMMERÅPEN BÅTCAFÉ
VED ØRJE SLUSER!

Småretter, middag, kaffe og kaker i fantastiske omgivelser ved historiske Ørje sluser i Halden-vassdraget.

SOMMER-ÅPENT
31. MAI –
18. AUG.

Åpningstider

Mandag–torsdag 11–22 | Fredag–lørdag 11–02 | Søndag 12–20

SLUSEPORTEN BÅTCAFÉ, ØRJE SLUSER, 1870 ØRJE. TLF. 90 40 25 15. POST@SLUSEPORTEN.NO

Linn Charlotte Klund fra Marker og kjæresten **Paul Lübbe** fra Tyskland er på sitt livs store eventyr – en jordomseiling i seilbåt.

Fra Vanuatu til Nordvestpassasjen

Det begynner å bli en stund siden dere leste om at vi hadde blitt øyboere på Vanuatu i Stillehavet. Siden den gang har vi skrevet et par brev, men uten Grenseland-utgivelser har brevene ikke kommet på trykk. Selv tok vi en aldri så liten avstikker nordover og har seilt gjennom Nordvestpassasjen som mannskap på båten «Infinity».

I Vanuatu møtte vi seilbåten «Infinity», som vi skulle bli med til kaldere farvann, nærmere bestemt Arktis.
Foto: Edwards Seagypsiesmovie

Infinity var den eneste seilbåten som lyktes med å fullføre passasjen fra Alaska til Grønland denne sesongen. Rekordkonsentrasjoner av is tvang sytten båter til å snu, hvorav én beklageligvis sank.

Fra Grønland var veien til Sentral-Europa relativt kort, og nå er vi hjemme en tur. Fram til sommeren skal vi reise Norge på kryss og tvers og holde foredrag om reisen vår, ikke minst om det spennende polareventyret. Søndag 5. mai kl. 17 blir det foredrag i Askim Kulturhus.

Et år i Vanuatu

I Vanuatu skulle vi bli værende nesten et helt år, og oppholdet skulle berike oss med noen av de sterkeste inntrykkene på hele turen – fra aktive vulkaner via cargokulter til kannibalisme.

Det hadde vært for synd ikke å dele noen av disse sensasjonene og nesten-for-godt-til-å-være-sant historiene med leserne. Ikke minst forhistorien til hvordan vi møtte ekspedisjonsbåten «Infinity». Et utvalg av høydepunktene kommer derfor på trykk i år.

Dagliglivet på Tanna gikk sin vante gang, og vi hadde raskt blitt en del av øysamfunnet og fått innblikk i kultur, språk, skikk og bruk. Flaggermus er en delikatesse som hører søndags- eller restaurantmiddagen til, og dette måtte selvsagt prøves ut. Det smakte slettes ikke så verst, men minnet ikke om kylling, som «alt» annet eksotisk.

Bortsett fra de laveste trinnene i barnesko-

Flaggermus ender gjerne opp i gryta.

kommer inn i det, noe vi gradvis har gjort for å kunne få bedre kontakt med elevene. Etter litt prøving og feiling gikk vi over til å undervise på bislama, der engelske databegreper som «kibod», «skrin» og «sleeping letters» har blitt en del av vokabularet.

Utforskertrang

Selv om vi hadde blitt landkrabber for en periode ville vi i det minste utforske en håndfull av de 83 øyene Vanuatu består av. Feriene var en gylden mulighet til å legge ut på tokt. Første innenriks langtur gikk til landets største øy, Santo, og tilbake ombord var venninna vår, Mari, som hadde fått mersmak av Cuba-turen et år tidligere. Kameraten Lars var også klar for

len, snakker barn så vel som voksne engelsk. Ellers går det i stammespråk og bislama, hvorav sistnevnte er en slags wannabe-engelsk der alt skrives slik det uttales. En artig strofe er for eksempel «pull'em wind» som rett og slett betyr å puste. Ja, vi må ofte dra på smilebåndet, men det er ganske logisk når man først

På grottesafari i Millenium Cave.

nye eventyr, og etter en rundtur på Tanna var det dags å kaste loss. Vinden var ikke helt på vår side, og det skulle ta noen døgn før vi nådde målet, noe som trigga både sjøsyke og fiskerlyst blant mannskapet. Sistnevnte beskjeftigelse skulle bli belønna med en svært så hyggelig overraskelse.

En grytidlig morgen, mens Paul var på vakt, hogg det til i bakrekka. Det varte ikke lenge før tre trøtte tryner var på plass i cockpiten, og kampen mot monsteret på kroken kunne begynne. Seilføringen måtte reduseres, ikke minst måtte vi finne ut hvordan i all verden vi skulle få dette beistet ombord. Vi lyktes til slutt og kunne fråtse i tunfiskfilet i fire dager til ende!

Vel framme i Luganville var Millenniumsgrottene en av attraksjonene vi ville utforske. Etter en lengre gåtur gjennom skogen ankom vi den ruvende grotteåpningen der flaggermusene sirkulerte og dagslyset ikke fikk innpass. Utstyrt med hjelmer og vannrette lommelykter tok vi i bruk både hender og føtter for å bane oss vei gjennom tunnelen som slynga seg dypt inn i fjellet. Dette var Batmans ultimate territorium, men nå midt på dagen hang flaggermusene på pipestilk og ladet opp til nattens dyst.

Da dagslyset og skjønnne Jurassic Park-omgivelser tok over, var det duket for rafting videre nedover elva. Der gedigne, mosegrodde kampesteiner blokkerte veien måtte vi klatre varsomt og virkelig passe på hvor vi satte ned foten. Sikkerheten var minimal, eventyret desto mer adrenalinfylt. Vi var enige om at dette var en av de råeste opplevelsene noensinne.

Fanafo ti år etter

Da vi leide bil for å se resten av øya, var det for lengst bestemt at turen skulle gå innom Fanafo. Her hadde nemlig vår seilerkompis Morten Lie Wold vært ti år tidligere. Møtet og seremoniene med de lokale er avbildet i boka hans «Blaatur», og gjett om det var stor stas for den eldre generasjon å se seg selv inni en bok! De studerte bildene nøye, og sammen med høvdingen fikk vi være med på et ritual, samt se flere av traverne «in person».

Vi lot boka bli igjen, og de skjeggete, tannløse gubbene var helt fra seg av begeistring.

Skal love det var stas for gjengen i Fanafo da de fikk boka som inneholdt bilder av dem selv fra ti år tilbake.

«True? True?», gjentok de mens de smilte fra øre til øre. Et lignende møte med de lokale hadde vi i Yaohnanen. Det som gjør dette samfunnet så spesielt er at guden de ber til er en høyst levende skikkelse vi alle kjenner til, nemlig prins Philip av Storbritannia! De lokale tror helt og holdent at han er en reinkarnasjon av en ånd som steg ut av fjellet i fordums dager.

Profetiet tilsier at denne mannlige ånden kom til å stige ned fra himmelen og ta form som et menneske, som så ville dra ut i verden og gifte seg med en mektig kvinne. Det er jo åpenlyst at det dreier seg om Philip. Nå venter de bare på at han skal komme tilbake til hjembyen, huset hans står klart, og rundt omkring løper til enhver tid et par slakteklare griser for å sikre ham et ordentlig herremåltid.

Siden 1970-tallet har Tanna-væringene brevveksla med Buckingham Palace, og blant annet dedikert et staselig rituellet våpen til prinsen. Som takk fikk de et portrett av Philip som holder treklubba i hånden. Vi fikk også innsyn i andre bilder og dokumenter om forskning som har blitt gjort på denne kulten. Før vi tok farvel ble vi invitert til å feire kongelig bursdag sammen med dem.

«Presten» forklarer oss greia med prins Philip-kulten – for Tanna-væringene en helt vanlig religion der guden er den kongelige høyhet av Storbritannia.

Stor takk til Morten

Det hadde vært hyggelig med selskap ombord, men seilturen var over for Lars og Maris del. Etter en dukkert i Vanuatus andre blå lagune i Santo og en bedre middag sammen, sa vi farvel og fortsatte turen på tomannshånd.

Vi kan ikke få sagt det ofte nok, og nå som alles kjære kjøpmann Morten i Rema 1000 Ørje har takket for seg, gjenstår det å si hjertelig takk for samarbeidet! Støtten til proviant på seilturer har vært enestående. Lykke til i ny bransje.

Mens vi lå og duppet på ankerplassen i hovedstaden, hadde en større seilbåt i periferien av bukta fanga oppmerksomheten vår. Vi bestemte oss for å ta en rotur over og utforske skuta. Den simpelthen este i størrelse etter hvert som vi nærma oss, og Paul tenkte i sitt stille sinn at dette måtte være en ekte ekspedisjonsbåt.

Ganske riktig, «Infinity» hadde blant annet Patagonia og Antarktis på merittlista og siktet seg nå inn på Nordpolen. Kaptein Clemens & Co skulle først oppgradere båten i tropene innen de satte kursen mot Alaska. Om de trengte hjelp? Ja, det var sikkert og visst. Slik

tok vi en pause fra egne prosjekter og ble adoptivmannskap for en ukes tid.

Hadde det ikke vært for vår vagabond-tilværelse – en smule isolert fra omverdenen og norske medier – hadde vi raskt dratt kjensel på båten. Det var visst det tidligere hjemmet til Ivy og familien hennes i andre sesong av «Flaskepost fra Stillehavet».

Etter endt arbeidsøkt fikk vi høre nærmere detaljer om ekspedisjonen, og litt etter litt ble vi overtalt til å vurdere det selv. Spesielt Paul hadde siden barndommen drømt om å navigere blant isfjell, seler og isbjørner. Man kunne se at han ble salig i blikket.

Mount Yassur

Nå til høydepunktet over alle på Tanna. Vi snakker selvfølgelig om vulkanen Mount Yassur. Det har blitt flere enn ett besøk til den digre askokolossen, som med sine daglige utbrudd er en av verdens mest aktive. Imidlertid utmerka det første besøket seg, ja tenk at vi nå skulle være vitne til en høyst aktiv vulkan!

Mens vi bevega oss oppover i høyden, og skoa fyltes med stadig mer svart sand, fikk vi et dyper innsyn i krateret. Langt der nede boblet det av flytende magma – et blikkfang som kunne hypnotisere alle og enhver. Det begynte med moderate utbrudd, men når skumringen og mørket setter inn, blir det for alvor fart i sakene. Temperaturforandringen setter lavaen i kok, og klynger av glødende klumper spruter høyt til værs og overgår iblant selve krateråpningen. Deretter er det som om et containerlass av kampesteiner blir fordelt på bunnen av krateret. Dette var nesten for godt til å være sant! Enda mer spektakulært skulle det bli da vi bevega oss opp til aller øverste del av åsryggen og hadde full panoramautsikt. Smellene ble kraftigere, og svovellukta mer dominant.

Vi stod som trollbundet, men måtte pent følge med når guiden annonserte returen. Dette var naturkrefter på sitt råeste!

Teaser

Under denne linken kan dere se et eksempel på introvideoen/teaseren til foredragene:

<https://youtu.be/Ll91APSyXbU>

Hilsen Linn Charlotte og Paul

Mount Yassur varter opp med et ellevilt fyrverkeri.

VILLMAN PRODUKTION & CAMBO PRODUCTION PRESENTERAR

DEN INBILLADE SJUKE

BÄST PÅ SCEN JUST NU

SCENHÖST, SVD KRITIKER

PERSBRANDT VISAR ATT HAN ÄR

EN AV VÅRA STORA EXPRESSEN KULTUR

**DET ÄR HELT ENKELT SÅ BRA
SOM ALLA HAR HOPPATS** SVD

MEDE OCH PERSBRANDT ÄR LYSANDE IHOP

JAG SKRATTAR SÅ TÅRARN RINNER PASCEN.SE

**PERSBRANDT MED KOMISK BRILJANS -
EN FYSISK NÄRVARO SOM ÄR MAGNETISK**
BORÅS TIDNING

**SKÅDESPELARNA EXCELLERAR I
FÖRVANDLINGSNUMMER** SVD

SJUKLIGT BRA
EXPRESSEN KULTUR

TUREN GÅR TILL KARLSTAD

KARLSTAD CCC DEN 12 OKTOBER 2019

BILJETTER: SCALATEATERN.COM TICKETMASTER.COM

MIKAEL PERSBRANDT PETRA MEDE M. FL.

AV MOLIÈRE REGI STEFAN LARSSON

Familien Jaavall stortrives på Joval Gård nord i Rødenes. Morten, Hilde og barn Amalie og Sondre tok over Joval i november i fjor. Foto: Øyvind Ottersen

Lavvoen på Joval Gård er et flott byggverk der det ligger få meter fra badestranden og Rødenessjøen. Foto: Joval Gård

Joval Gård med frisk satsing

Helt nord i Rødenes ligger idylliske Joval Gård. Det er ingen vanlig bondegård. Aktivitetene er mange og varierte, og fritidsproblemer har ikke de nye eierne Hilde og Morten Jaavall. Det går i reiseliv, matproduksjon, events og mye annet.

ØYVIND OTTERSEN, TEKST

Ekteparet Jaavall, med barna Amalie (10) og Sondre (12), tok over Joval i november i fjor.

– For meg var det nesten som å komme hjem. Jeg vokste opp bare et stenkast unna, og min oldefar bodde her på gården. Det gjør det ekstra interessant å ta over. Gården blir i familien, sier Morten Jaavall.

Frem til de flyttet til Joval bodde familien på Nordre Engerbråten, ikke så langt fra Grimslrud barnehage, nord for Ørje. Det er Hildes barnedomshjem, og på dette småbruket etablerte Hilde og Morten en virksomhet med oppdrett av hjort.

Matfatet

Produktene fra Markerhjort dannet utgangspunkt for etableringen av Matfatet, i samarbeid med innehaverne av Taraldrud gård på motsatt side av Rødenessjøen. Matfatet er blitt en kjempesuksess, og nå har man produkter fra 30 leverandører langs Haldenvassdraget.

– Vi skal beholde Nordre Engerbråten og fortsette med hjortefarmen der. Men vi skal utvide med et område for hjort også her på Joval, sier Morten Jaavall.

Til dekket bord

Hilde og Morten Jaavall er ikke sene om å takke Reidar Jaavall, tidligere eier av Joval gård, for det han har bygget opp.

– Vi kom nærmest til dekket bord. Her er det en stor og flott lavvo til utleie for diverse arran-

gementer. Det er to utleiehytter og en campingplass med 60 plasser.

Hele denne herligheten har Hilde og Morten en ambisjon om å videreutvikle.

– Vi skal levere tilbud av høy kvalitet. Vi skal skape arbeidsplasser, og vi skal sikre fremtiden for våre etterkommere, sier Morten, som ved siden av virksomheten på Joval jobber fulltid i et firma han selv er medeier i. Det ligger på Mysen og leverer gassvarslingssystemer.

Unike events

Den gedigne lavvoen er hjertet i arrangementvirksomheten på Joval Gård. Lavvoen leies ut til private selskaper, og om ønskelig kan Joval arrangere bryllup, barnedåp, sommerfester, utdrikningslag eller feiring av andre merkedager. Da er det full pakke med matservering og alt som skal til for et vellykket arrangement.

– Vi satser også på arrangementer og samlinger for bedrifter. Teambygging er viktig. Derfor skreddersyr vi events for bedrifter. Her syr vi sammen ønsket pakke med aktiviteter, som lassokasting, pil og bue, økseasting på blink og skyting. Lavvoen ligger bare noen meter fra Rødenessjøen, har egen strand og gode fiske-muligheter. Våre to utleiehytter kan brukes i forbindelse med arrangementer i lavvoen. Utleiehyttene er for øvrig svært populære blant tyskere som kommer hit for å fiske gjedde, sier Morten Jaavall.

– Interessen har vært så stor at vi planlegger å utvide tilbudet med enda noen hytter, legger han til.

Ukjent idyll

– Vi har deltatt på flere messer, og det er mange som ikke har oppdaget Indre Østfold. Men når det gjør det, blir de begeistret og vil gjerne komme tilbake. Derfor ser vi store muligheter for å utvikle vårt produkt på Joval Gård, sier Hilde og Morten.

Vin og cognac

Morten Jaavall er også med i kameratklubben som for noen år siden etablerte Aursmarks Edle Dråper og satset på salg av Haldenkanalen Cognac. Det ble så vellykket at det siden er blitt både Haldenkanalen rødvin og Haldenkanalen hvitvin. Alt produsert i Frankrike og solgt via Vinmonopolet.

– Dette har vært en morsom hobby. Vi har utviklet vennskapet i kameratgjengen, og vi har hatt mye moro. Men rike er vi ikke blitt. Selv om vi har solgt noen tusen flasker, er det så som så med fortjenesten. Men penger har heller aldri vært motivet, sier Morten Jaavall.

Barna trives

Joval Gård har en fantastisk beliggenhet. En idyll med uante muligheter. Jakt og fiske og masse spennende ting å finne på også for de yngste.

– Ja, vi trives kjempegodt og angrep ikke på at vi flyttet hit. Men vi bodde jo ikke akkurat sentralt før heller, sier Amalie og Sondre, som begge ser for seg å bli enda mer involvert i driften av gården etter hvert.

Det skjer langs kanalen

14. APRIL TIL 16. JUNI

APRIL

SØNDAG 14.

Palmesøndag.

TORS DAG 18.

Skjærtorsdag.

FREDAG 19.

Langfredag.

LØRDAG 20.

Påskeaften.

Kornsjø og Omegns Velforening arrangerer påskeaften på Bokerødstranda kl. 16.

SØNDAG 21.

Første påskedag.

MANDAG 22.

Annen påskedag.

TIRSDAG 23.

Tirsdagsklubben i Marker Bo- og Servicesenter frisker opp gamle minner kl. 11 til 12.30.

ONSDAG 24.

Nabotreff i Ørje kirke kl. 11.

Turkafé i Marker Bo- og Servicesenter kl. 17.30.

TORS DAG 25.

Marker Carpet Club arrangerer bowls i Marker rådhus kl. 16.

Cars & Coffee. KNA Halden arrangerer sosialt biltreff på Fredriksten festning kl. 18.

FREDAG 26.

RusseTreff (landstreff) på Fredriksten festning i Halden kl. 13.

Søndre Høland Teaterlag viser forestillingen «**Ronja Røverdatter**» i Bråte kultursal kl. 19.

LØRDAG 27.

RusseTreff (landstreff) på Fredriksten festning i Halden.

Monolittløpet i Halden kl. 12. Terrangeløp i spektakulære omgivelser langs Iddefjorden. Målgang på Halden torg.

Monolittstafetten kl. 14. Start og målgang på torget i Halden. Ti etapper i flott natur langs fjorden og rundt Hovsfjellet.

Danseforestillingen «A Dance Tribute to the Art of Football» i Brygga kultursal i Halden kl. 16. Koreografi: Jo Strømgren. Dansere: Jan Nikolai Wesnes, Sverre Magnus Heidenberg, Mikkel Are Olsenlund, Caisa Strømmen Røstad.

Søndre Høland Teaterlag viser forestillingen «**Ronja Røverdatter**» i Bråte kultursal kl. 17.

SØNDAG 28.

RusseTreff (landstreff) på Fredriksten festning i Halden.

Magisk show i Brygga Kultursal i Halden kl. 14.

Søndre Høland Teaterlag viser forestillingen «**Ronja Røverdatter**» i Bråte kultursal kl. 17.

Checkpoint - kunstnerisk helaften med dans, sang og klaver i Haldens Klub Selskapslokaler kl. 18. Medvirkende danser Aurora Itland, pianist Bernhard Greter og tenor Nils Georg Nilsen.

MANDAG 29.

Seniordans i Marker rådhus kl. 16.

MAI

ONSDAG 1.

Arbeidernes dag.

Søndre Høland Teaterlag viser forestillingen «**Ronja Røverdatter**» i Bråte kultursal kl. 17.

TORS DAG 2.

Marker Carpet Club arrangerer bowls i Marker rådhus kl. 16.

Cars & Coffee. KNA Halden arrangerer sosialt biltreff på Fredriksten festning kl. 18.

Bygdekino i Rømskog kl. 18.

Søndre Høland Teaterlag viser forestillingen «**Ronja Røverdatter**» i Bråte kultursal kl. 19.

FREDAG 3.

Søndre Høland Teaterlag viser forestillingen «**Ronja Røverdatter**» i Bråte kultursal kl. 19.

Sanne Kvitnes i Haldens Klub kl. 20:

«Filmens hemmelige språk».

LØRDAG 4.

Rødenessjøen for alle. Arrangementer i Tangen friluftsområde og ved BåtCaféen.

Vårmarked i Ørje sentrum kl. 11 til 15.

Arrangør er Ørje Handelsstand.

MANDAG 6.

Seniordans i Marker rådhus kl. 16.

TIRSDAG 7.

Tirsdagsklubben i Marker Bo- og Servicesenter frisker opp gamle minner kl. 11 til 12.30.

ONSDAG 8.

Frigjøringsdag 1945.

Halden Cruise Night på Fiskebrygga kl. 17. AmCars og rock'n roll er en rotfestet del av Haldens kulturliv. Street & Cruisin' Club Halden, i samarbeid med nostalgibutikken Fønix, inviterer til dollarglis-treff onsdager i sommerhalvåret.

Nabotreff i Ørje kirke kl. 11.

Hyggekveld med sang og musikk i Marker Bo- og Servicesenter kl. 17.30.

TORS DAG 9.

Marker Carpet Club arrangerer bowls i Marker rådhus kl. 16.

Cars & Coffee. KNA Halden arrangerer sosialt biltreff på Fredriksten festning kl. 18.

LØRDAG 11.

Veslefrikk Teaterverksted i Halden viser i Brygga Kultursal kl. 18 familieforestillingen «**Olsenbanden Jr. på Rocker'n**».

SØNDAG 12.

Veslefrikk Teaterverksted i Halden viser i Brygga Kultursal kl. 14 familieforestillingen «**Olsenbanden Jr. på Rocker'n**».

MANDAG 13.

Seniordans i Marker rådhus kl. 16.

TIRSDAG 14.

Forfatteren Helene Uri holder foredrag om sin seneste bok «Hvem sa hva: Kvinner, menn og språk». Det skjer i Bjørkelangen kultursal kl. 19.

ONSDAG 15.

Nabotreff i Røde Kors-huset i Ørje sentrum kl. 11 til kl. 13.

Halden Cruise Night på Fiskebrygga kl. 17.

Turkafé i Marker Bo- og Servicesenter kl. 17.30.

Bygdekino i Marker rådhus. Forestillinger kl. 18 og kl. 20.

TORS DAG 16.

Marker Carpet Club arrangerer bowls i Marker rådhus kl. 16.

Cars & Coffee. KNA Halden arrangerer sosialt biltreff på Fredriksten festning kl. 18.

FREDAG 17.

Grunnlovsdag.

SØNDAG 19.

Halden Byløp. Mosjonsløp på Halden stadion, gjennom sentrum og langs elva Tista.

Brygga kultursal i Halden inviterer kl. 19 til «**A tribute to Glenn Miller & The Army Air Force Orchestra**». Orkesterleder Jan Slottenäs og Glenn Miller Orchestra Scandinavia presenterer mange av Millers hits.

MANDAG 20.

I Bjørkelangen kultursal kl. 12 viser **Den kulturelle skolesekken**, i samarbeid med Aurskog-Høland kulturskole, en forrykende musikk- og danseforestilling med elever fra Aursmoen skole.

Seniordans i Marker rådhus kl. 16.

TIRSDAG 21.

Tirsdagsklubben i Marker Bo- og Servicesenter frisker opp gamle minner kl. 11 til 12.30.

ONSDAG 22.

Nabotreff i Ørje kirke kl. 11.

Halden Cruise Night på Fiskebrygga kl. 17.

Turkafé i Marker Bo- og Servicesenter kl. 17.30.

Torsdag 23.

Marker Carpet Club arrangerer bowls i Marker rådhus kl. 16.

Cars & Coffee. KNA Halden arrangerer sosialt biltreff på Fredriksten festning kl. 18.

Konsert med Visegruppa Sør Øst i Frivilligsentralen i Halden kl. 19.30.

BARNEVERN
VAKTEN
FOR INDRE ØSTFOLD
- for barn i akutt situasjoner

Telefon: 91 38 92 93
Åpningstid:
Hverdager kl. 16-08.
Helger og høytider:
Hele døgnet

LØRDAG 25.

Sesongåpning for Lørdag i slusene i Ørje kl. 13. Hurum og Røyken Storband underholder i Ørje sluseamfi.

Sesongåpning for Haldenvassdragets Kanalmuseum.

Billøpet Fredriksten Challenge arrangeres i Halden.

MANDAG 27.

Seniordans i Marker rådhus kl. 16.

ONSDAG 29.

Halden Cruise Night på Fiskebrygga kl. 17.

Turkafé i Marker Bo- og Servicesenter kl. 17.30.

Bygdekino i Marker rådhus. Forestillinger kl. 18 og kl. 20.

TORS DAG 30.

Kristi Himmelfartsdag.

Cars & Coffee. KNA Halden arrangerer sosialt biltreff på Fredriksten festning kl. 18.

JUNI**LØRDAG 1.**

Loppemarked på Sjøglimt i Rødenes kl. 10.

Kornsjødagen kl. 11.

Idd Sportsklubb arrangerer sykkelrittet **Stenhoggerrittet**. Start på Aspedammen kl. 12.

Lørdag i slusene kl. 13. Hellebekk og Dæven Døtte underholder i Ørje sluseamfi.

SØNDAG 2.

Sesongåpning for omvisning på Rød Herregård i Halden kl. 11.

MANDAG 3.

Seniordans i Marker rådhus kl. 16.

ONSDAG 5.

Nabotreff i Røde Kors-huset i Ørje sentrum kl. 11 til kl. 13.

Halden Cruise Night på Fiskebrygga kl. 17.

Turkafé i Marker Bo- og Servicesenter kl. 17.30.

TORS DAG 6.

Marker Carpet Club arrangerer bowls i Marker rådhus kl. 16.

Kulturskolens sommerkonsert avholdes i Marker rådhus kl. 18.

Cars & Coffee. KNA Halden arrangerer sosialt biltreff på Fredriksten festning kl. 18.

FREDAG 7.

Unionsoppløsningen 1905.

Cars On The Farm. En helg med AmCars, camping og musikk i Enningdalen, Halden.

LØRDAG 8.

Pinseaften.

Cars On The Farm. En helg med AmCars, camping og musikk i Enningdalen, Halden.

Nasjonal motordag i Halden sentrum. Landsomfattende markering der lokale klubber, lag og foreninger med motorinteresse setter fokus på motorhobbyen.

Lørdag i slusene kl. 13. The Larssegjøre, Lars Johansson Band, underholder i Ørje sluseamfi.

Cars On The Farm. En helg med AmCars, camping og musikk i Enningdalen, Halden.

SØNDAG 9.

Første pinsedag.

MANDAG 10.

Annen pinsedag.

ONSDAG 12.

Nabotreff i Ørje kirke kl. 11.

Båttur med MS «Brekke» i Haldenkanalen kl. 11.

Båttur på Iddefjorden med MS «Vesleø» kl. 13. Turen går ut til Svinesundsbruene og tilbake til Monolittbruddet, opprinnelsen til Monolitten. 270 tonn granitt ble fraktet herfra til Vigelandsparken.

Halden Cruise Night på Fiskebrygga kl. 17.

Turkafé i Marker Bo- og Servicesenter kl. 17.30.

Utendørs opera på Fredriksten festning i Halden kl. 22.30. **«Il Trovatore»** av Giuseppe Verdi. Arrangør er Opera Østfold.

TORS DAG 13.

Marker Carpet Club arrangerer bowls i Marker rådhus kl. 16.

Cars & Coffee. KNA Halden arrangerer sosialt biltreff på Fredriksten festning kl. 18.

Utleie av sykkel og kano

Sykkel:

Bjørkelangen G-sport, Bjørkelangen. Nord Steinby Kro & Camping, Rømskog Solstrand Terrasse, Ørje Kirkeng Camping, Aremark

Kano:

Tørnby kanoutleie, Rømskog Aursmark Natur, Marker Solstrand Terrasse, Ørje Kirkeng Camping, Aremark Stora Lee Camping, Aremark Haldenvassdragets Kanalmuseum, Ørje

FREDAG 14.

Halden Båttforening arrangerer en helt ny sommerfestival – **HaldenFestivalen**.

Operacruise i Haldenkanalen med MS «Brekke» kl. 18.

Utendørs opera på Fredriksten festning i Halden kl. 22.30. **«Il Trovatore»** av Giuseppe Verdi. Arrangør er Opera Østfold.

LØRDAG 15.

Haldendagen kl. 10 til kl. 16.

Sommerfest i Marker Bo- og Servicesenter kl. 12.

Halden Båttforening arrangerer en helt ny sommerfestival – **HaldenFestivalen**.

Operacruise i Haldenkanalen med MS «Brekke» kl. 18.

Utendørs opera på Fredriksten festning i Halden kl. 22.30. **«Il Trovatore»** av Giuseppe Verdi. Arrangør er Opera Østfold.

SØNDAG 16.

Halden Båttforening arrangerer en helt ny sommerfestival – **HaldenFestivalen**.

Gapahuker og bålplasser

De siste årene er det bygget en rekke nye gapahuker og andre plasser som egner seg godt til rast og overnatting i Haldenkanalen. Plassene er ment for både padlere og andre som liker en natt eller to ute i naturen. De nyeste gapahukene er bygget i solid tømmer og plassert på strategisk steder fra Tistedal i sør til Rømskog og Aurskog-Høland i nord.

Hør Linn og Paul i Askim Kulturhus

Siden 2013 har Avisa Grenseland fulgt de lokale eventyrerne Linn Charlotte Klund fra Rødenes og kjæresten Paul Lübbe fra Tyskland. De to la ut i seilbåt fra Skjeberg høsten 2013, og i jevnlig rapporter har de fortalt om små og store opplevelser på den fantastiske turen.

I fjor hadde Linn og Paul et lengre opphold på Vanuatu i Stillehavet. Ved en tilfeldighet kom de borti en båt og et mannskap som skulle sette kursen mot Antarktis. Linn og Paul hoppet på som mannskap og ble med på en spennende, utfordrende, men også farlig seilas gjennom Nordvestpassasjen.

I disse dager er Linn og Paul tilbake på våre breddegrader. Den siste tiden har de holdt foredrag i både Norge og

Tyskland. De har vært intervjuet på tysk TV og i ulike radioprogrammer.

Til Askim 5. mai

Det er mange i vårt distrikt som kjenner Linn og Paul, og kanskje har de har fulgt reisen via Avisa Grenseland. Søndag 5. mai holder de foredrag i Askim Kulturhus. Der vil publikum få se en rekke spektakulære bilder og selvsagt få høre detaljert om hva de to har opplevd. Foredraget i Askim inngår i en lang serie med foredrag i inn- og utland. Tilbakemeldingene har vært svært positive.

Så hold av kvelden 5. mai. Billetter kjøpes på Askim Kulturhus eller hos Bakergaarden i Ørje.

IL TROVATORE

Giuseppe Verdi

FREDRIKSTEN FESTNING - HALDEN
12 | 14 | 15 JUNI 2019

Il Trovatore er en opera med inderlig intensitet og musikalsk mangfold.
En thriller av det mørke slaget som skildrer en menneskelig tørst
etter hevn, meningsløst sinne og heftige lyster.

I Halden ønsker vi deg velkommen
til Norges største utendørsopera.

Gi deg selv et minne for livet med spektakulær
utendørsopera på Fredriksten festning!

Hovedsponsor:

Sparebank 1 Østfold Akershus

Samarbeidspartnere:

Logiq, Halden Arbeiderblad, Siffer,
GP-gruppen,
Smart Innovation Norway,
Meremas, Fresenius Kabi,
eSmart Systems

Operapartner:

Østfold Energi,
Volvo/Jensen & Scheele Bil,
Kynningsrud, Cato Ringstad,
Leif Grimsrud AS

Støttespillere:

Sparebank1stiftelsen Halden,
Kulturdepartementet,
Østfold fylkeskommune, Halden kommune,
Det Norske Blåsensemble,
Wermland Opera, Göteborgs Operan

 Fredriksten Festning

operaostfold.no

Opera Ostfold
FREDRIKSTEN FESTNING

 ticketmaster®